615-534
VEN-S

PRINTED BY
V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS,
AT THE AUDI SARASWATY NILAYA PRESS,
69, MALAYAPERUMALL STREET, MADRAS.—1916.

615-534
VEN-S

PRINTED BY
V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS,
AT THE AUDI SARASWATY NILAYA PRESS,
69, MALAYAPERUMALL STREET, MADRAS.—1916.

లోలంబరాజీయము, గదనిగ్రహము, శార్ఙ్గధరసంహితయను వైద్యకగ్రంథముల ముద్రించి యున్నాము. వైద్యులకత్యంతోపకారి యని తోఁచినందున ప్రస్తుత మీసటీకమగు శతశ్లోకిగ్రంథమును ముద్రింపఁ బూనితిమి. ఇది ముగించినపిమ్మట ఘూర్జర దేశీయుఁడగు మాధవకరకృత మాధవనిదానమందుఁ దెల్పంబడని, వింశతిశ్లేష్మరోగనిదానము, చతుర్వింశతిపైత్య నిదానము, విషూచిపదవాచ్యముగాని కలరా యని వ్యవహరింపంబడుధూము అను అంటువ్యాధినిదానంబును, త్రయోదశవిధములగుశ్వాయివ్యాధినిదానంబును, కైలూర్యా యని యింగ్లీషుభాషలో చెప్పంబడుచుండు భయంకరం బగుక్షీరమేహనిదానంబును, స్ఫోటకజ్వరనిదానంబును, యింగ్లీషుభాష యందు హిస్టీరియా యనంబడు నార్తవాపస్మారనిదానంబును, లూటివ్యాధినిదానంబు మొదలగు ననేకవ్యాధుల నిదానంబులుం గలవిద్యారణ్యనామాంతరు లగుజగద్గురు మాధవాచార్యకృతమాధవనిదానమును సాధ్యమైనంతత్వరలో ముద్రింపించి వైద్యలోకంబున కంతటికి ముదమావహింపఁ జేయఁ దలంచి యున్నాము.

ఇట్లు,

చెన్నపురి. 1-6-1916. } వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్.

లోలంబరాజీయము, గదనిగ్రహము, శార్ఙ్గధరసంహితయను వైద్యకగ్రంథముల ముద్రించి యున్నాము. వైద్యులకత్యం తోపకారి యని తోఁచినందున ప్రస్తుత మీసటీకమగు శత శ్లోకిగ్రంథమును ముద్రింపఁ బూనితిమి. ఇది ముగించినపిమ్మట ఘూర్జర దేశీయుఁడగు మాధవకరకృత మాధవనిదానమందుఁ దెల్పంబడని, వింశతిశ్లేష్మరోగనిదానము, చతుర్వింశతిపైత్య నిదానము, విషూచిపదవాచ్యముగాని కలరా యని వ్యవహ రింపంబడుధూము అను అంటువ్యాధినిదానంబును, త్రయో దశవిధములగుశ్వాయివ్యాధినిదానంబును, కైలూర్యా యని యింగ్లీషుభాషలో చెప్పంబడుచుండు భయంకరం బగుక్షీర మేహనిదానంబును, స్ఫోటకజ్వరనిదానంబును, యింగ్లీషుభాష యందు హిస్టీరియా యనంబడు నార్తవాపస్మారనిదానంబును, లూటివ్యాధినిదానంబు మొదలగు ననేకవ్యాధుల నిదానం బులుం గలవిద్యారణ్యనామాంతరు లగుజగద్గురు మాధవా చార్యకృతమాధవనిదానమును సాధ్యమైనంతత్వరలో ముద్రిం పించి వైద్యలోకంబున కంతటికి ముదమావహింపఁ జేయఁ దలంచి యున్నాము.

ఇట్లు,

చెన్నపురి. 1-6-1916. } వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్.

పాఠా=విషబొద్ది, వరీ=పిల్లిపీచరగడ్డలు[పిల్లి తేగలు], శారిబా= సుగంధిపాల, ఖర్జూర = ఖర్జూరము, త్రిఫలా = త్రిఫలములు, మధు=ఇప్ప, యవనికా=ఓమము, అశ్వత్థజంవల్కలం=రావి చెక్క, రాస్నా=సన్నరాస్నము, నిర్జరదారు=దేవదారు, చవ్య= చవ్యము, చపలామూలాని = మోడి, మూర్వా = చాగ, ఉత్పల=కలువగడ్డ, మంజిష్ఠా=మంజిష్ఠ, కణ = పిప్పలి, వేణు పత్ర=వెదురాకు, కటుకా=కటుకరోహిణి, భార్గి = గంటుభా రంగి, పటోల=చేదుపొట్లు, స్తన్య=చనుబాలు, శ్రోణిభుజంగ= ఎఱ్ఱలు (వానపాములు), పుష్యలతికా=గుమ్మడితీగె, రుద్రా క్ష=రుద్రాక్షఆకు, గోరోచనా=గోరోచనము, వాసా = అడ్డ సరము, కేరజల=ఎళనీరు, ఆజ్య=నెయ్యి, వత్సక=కొడిశపాల, సితా = చక్కెర, ఈయౌషధములు సమస్తజ్వరములను బోగొట్టును.

శీతజ్వరములకు.

శ్లో. పాఠాదార్వీమహాబలాత్రికటుకా జాజీరసోనా స్తథా
విష్ణుక్రాంతసినాడికాగృహాభవో ధూమ స్తులస్యా ద్వయమ్,
నారంగస్య శలాటుపత్రమరలుత్వక్పత్రనిర్గుండికా
భార్గ్జిపక్వవటచ్ఛదా శ్చ సకలాః శీతజ్వరా న్నాశయేత్.

టీ. పాఠా=విషబొద్ది, దార్వీ=మానిపసపు, మహాబ లా=పేరాముట్టి, త్రికటుక=త్రికటుకములు, అజాజీ=జీలకఱ్ఱ, రసోన=వెల్లుల్లి, విష్ణుక్రాంత=విష్ణుక్రాంతము, సినాడికా=అటిక మామిడి, గృహాభవోధూమః = కరిదువ్వ, తులస్యాద్వయం= తులసి - భూతులసి, నారంగస్యశలాటుపత్రం=నారింజపిందెలు-

పాఠా=విషబొద్ది, వరీ=పిల్లిపీచరగడ్డలు[పిల్లి తేగలు], శారిబా=సుగంధిపాల, ఖర్జూర = ఖర్జూరము, త్రిఫలా = త్రిఫలములు, మధు=ఇప్ప, యవనికా=ఓమము, అశ్వత్థజంవల్కలం=రావిచెక్క, రాస్నా=సన్నరాస్నము, నిర్జరదారు= దేవదారు, చవ్య=చవ్యము, చపలామూలాని = మోడి, మూర్వా = చాగ, ఉత్పల=కలువగడ్డ, మంజిష్ఠా=మంజిష్ఠ, కణ = పిప్పలి, వేణుపత్ర=వెదురాకు, కటుకా=కటుకరోహిణి, భార్గీ = గంటుభారంగి, పటోల=చేదుపొట్ల, స్తన్య=చనుబాలు, క్షోణిభుజంగ=ఎఱ్ఱలు (వానపాములు), పుష్యలతికా=గుమ్మడితీఁగె, రుద్రాక్ష=రుద్రాక్షఆకు, గోరోచనా=గోరోచనము, వాసా = అడ్డసరము, కేరజల=ఎళనీరు, ఆజ్య=నెయ్యి, వత్సక=కొడిశపాల, సితా = చక్కెర, ఈయౌషధములు సమస్తజ్వరములను పోఁగొట్టును.

శీతజ్వరములకు.

శ్లో. పాఠాదార్విమహాబలాత్రికటుకా జాజీరసోనా స్తథా
విష్ణుక్రాంతసినాడికాగృహభవో ధూమ స్తులస్యా ద్వయమ్,
నారంగస్య శలాటుపత్రమరలుత్వక్పత్రనిర్గుండికా
భార్జ్గిపక్వవటచ్ఛదా శ్చ సకలాఞ్ శీతజ్వరా న్నాశయేత్.

టీ. పాఠా=విషబొద్ది, దార్వీ=మ్రానిపసపు, మహాబలా=పేరాముట్టి, త్రికటుక=త్రికటుకములు, అజాజీ=జీలకఱ్ఱ, రసోన=వెల్లుల్లి, విష్ణుక్రాంత=విష్ణుక్రాంతము, సినాడికా=అటికమామిడి, గృహభవోధూమః = కరిదువ్వ, తులస్యాద్వయం=తులసి - భూతులసి, నారంగస్యశలాటుపత్రం=నారింజపిందెలు-

ఇక్షోర్దండపటూనిశాకువలయం పత్రం చ కాళింగకం
కూష్మాండఃప్రదరంనిహంతిసుదృశాముద్రిక్త మప్యంజసా.

టీ. జంబూ=నేరేడు, క్షీరతరుత్వక్ = మఱ్ఱి, రావి, అత్తి, జువ్వి, కలుజువ్వి వీనిపట్టలు, అంబుద = తుంగముస్తలు, వరీ=పిల్లితేగలు, లాక్షా=లక్క, జపా = దాసాని, చందన=శ్రీగంధము, రంభా కేరజపుష్ప=అరటిపువ్వు-టెంకాయపువ్వు. ధాత్రీ=నేలయుసిరిక, ఖదిర=చండ్ర, కింజల్కమంభోరుహం=తామరకేసరములు, ఇక్షోర్దండ=చెఱకు, పటూ=సైంధవలవణము, నిశా = పసుపు, కువలయం = కలువగడ్డ, కాళింగకం పత్రం=పుచ్చఆకు, కూష్మాండ=బూడిదగుమ్మడి, ఇవి స్త్రీలకుఁ గలిగెడి ప్రదరరోగమును శీఘ్రముగ హరించును.

తెల్లకుసుమ (అస్థిస్రావము)కు.

శ్లో. వారాహీప్రియకశ్చమోదకతరోః పుష్పంమధూకోద్భవం
పాఠా లోధ్రసరోజపత్రకదళీకందం శ్వదంష్ట్రాంబుదమ్,
జంబ్వామ్రాస్థిశతావరీసరసిజం కింజల్క మప్యుత్పలం
ధాత్రీయష్ట్యమృతాజతూని విజయాఽస్థిస్రావనిర్ణాశకాః.

టీ. వారాహీ=నేలతాటిగడ్డ,ప్రియక=కడిమె, మోదకతరోఃపుష్పం=మోదుగుపువ్వు, మధూకోద్భవం=ఇప్పపువ్వు, పాఠా=విషబొద్ది, లోధ్ర=లొద్దుగ, సరోజ = తామరగడ్డ, పత్ర=లవంగపుపత్రి, కదళీకందం = అరటిగడ్డ, శ్వదంష్ట్ర = పల్లేరు, అంబుద=తుంగముస్తలు, జంబ్వామ్రాస్థి = నేరేడు విత్తులు, మామిడిముట్టెలోనిజీడి, శతావరీ=పిల్లితేగలు, సరసిజంకింజల్కం=తామరకేసరములు, ఉత్పలం=కలువగడ్డ, ధాత్రీ=

ఇక్షోర్దండపటూనిశాకువలయం పత్రం చ కాళింగకం
కూశ్మాండఃప్రదరంనిహంతిసుదృశాముద్రిక్తమప్యంజసా.

టీ. జంబూ=నేరేడు, క్షీరతరుత్వక్ = మఱ్ఱి, రావి, అత్తి, జువ్వి, కలుజువ్వి వీనిపట్టలు, అంబుద = తుంగముస్తలు, వరీ=పిల్లితేగలు, లాక్షా=లక్క, జపా = దాసాని, చందన= శ్రీగంధము, రంభా కేరజపుష్ప=అరటిపువ్వు-టెంకాయపువ్వు, ధాత్రీ=నేలయుసిరిక, ఖదిర=చండ్ర, కింజల్కమంభోరుహాం= తామర కేసరములు, ఇక్షోర్దండ=చెఱకు, పటూ=సైంధవలవణము, నిశా = పసుపు, కువలయం = కలువగడ్డ, కాళింగకం పత్రం=పుచ్చఆకు, కూశ్మాండ=బూడిదగుమ్మడి, ఇవి స్త్రీలకుఁ గలిగెడి ప్రదరరోగమును శీఘ్రముగ హరించును.

తెల్లకుసుమ (అస్థిస్రావము)కు.

శ్లో. వారాహీప్రియకశ్చ మోదకతరోః పుష్పంమధూకోద్భవం
పాఠా లోధ్రసరోజపత్రకదళీకందం శ్వదంష్ట్రాంబుదమ్,
జంబ్వామ్రాస్థిశతావరీసరసిజం కింజల్కమప్యుత్పలం
ధాత్రీయష్ట్యమృతాజతూని విజయాఽస్థిస్రావనిర్నాశకాః.

టీ. వారాహీ=నేలతాటిగడ్డ, ప్రియక=కడిమె, మోదకతరోఃపుష్పం=మోదుగుపువ్వు, మధూకోద్భవం=ఇప్పపువ్వు, పాఠా=విషబొద్ది, లోధ్ర = లొద్దుగ, సరోజ = తామరగడ్డ, పత్ర=లవంగపుపత్రి, కదళీకందం = అరటిగడ్డ, శ్వదంష్ట్రా = పల్లేరు, అంబుద=తుంగముస్తలు, జంబ్వామ్రాస్థి = నేరేడువిత్తులు, మామిడిముట్టెలోనిజీడి, శతావరీ=పిల్లితేగలు, సరసిజంకింజల్కం=తామర కేసరములు, ఉత్పలం=కలువగడ్డ, ధాత్రీ=

తకములు, దేవాహ్వా=దేవదారు, మనశ్శిలా = మణిశిల, కరి కణా=గజపిప్పలి, తేజోవతీ=మాల్కంగిని, సైంధవ=సైంధవ లవణము, ఇవి=కాసమును హరించును. తాళీస=తాళిసపత్రి, అగరు, అగరు=హింగు=ఇంగువ, మూల=ముల్లంగి, కటుక= కటుకరోహిణి, క్షీరీ=తవక్షీరి, కపోతా = గువ్వగుత్తిచెట్టు, ఝటా=నీలి, వృశ్చిక=తేలుమణిచెట్టు, ఆమయ=చెంగల్వకోష్ఠము, మాతులుంగ=మాదీఫలము, యవక్షార = యవక్షారము, జాతీఫల=జాజికాయ, భృంగ=గుంటగలగర, అలర్క = ముళ్లముస్తె, కురంటక=పచ్చపువ్వులగోరింట, కసనజిత్=ములక, వాసా=అడ్డసరము, హరిన్మంజరీ=కుప్పెంటాకు, కార్పాసీదళ=పత్తియాకు, మేదనీ=భూచక్రగడ్డ, కురవక=ఎఱ్ఱపువ్వుల గోరింట, స్ఫూర్జాతకః=పాపటచెట్టు, కింశుక=మోదుగు, కుండలీ=ఉప్పి, వృశ్చికాళీ=తేలుమణిఆకు, ఖదిర=చంద్ర, భూత= గంధమాంసి, కుళుత్థ=ఉలవలు, పురః = గుగ్గిలము, శోణాటః=పొన్న, సితసోమవల్క=వెలితుమ్మ, సురసా=తులసి,; అంకోలబీజ = ఊడుగవిత్తులు, ద్రాక్షా=ద్రాక్ష, క్షీర = పాలు, సితా=చక్కెర, ఇవి కాసమును శ్వాసమును పోగొట్టును. కాపిత్థం=వెలగపండ్లు, బదరాస్థి=రేగువిత్తులు, పించభసితం= నెమలిఱెక్కభస్మము, శఠీ=గంధకచోరము. ఇవి ఎక్కిళ్లను పోగొట్టును.

క్షయరోగమునకు.

శ్లో. జీవంతీఘృతధన్వయాస మమృతాజక్షీరఖర్జూరికా
ద్రాక్షానాగబలాష్టవర్గనవనీతా న్యశ్వగంధాఽపి చ,

తకములు, దేవాహ్వా=దేవదారు, మనశ్శిలా = మణిశిల, కరి కణా=గజపిప్పలి, తేజోవతీ=మాల్కంగిని, సైంధవ=సైంధవ లవణము, ఇవి=కాసమును హరించును. తాళీస=తాళిసపత్రి, అగరు, అగరు=హింగు=ఇంగువ, మూల=ముల్లంగి, కటుక= కటుకరోహిణి, క్షీరీ=తవక్షీరి, కపోతా = గువ్వగుత్తిచెట్టు, ఝటా=నీలి, వృశ్చిక=తేలుమణిచెట్టు, ఆమయ=చెంగల్వకోష్ఠము, మాతులుంగ=మాదీఫలము, యవక్షార = యవక్షారము, జాతీఫల=జాజికాయ, భృంగ=గుంటగలగర, అలర్క = ముళ్లముస్తె, కురంటక=పచ్చపువ్వులగోరింట, కనకజిత్=ములక, వాసా=అడ్డసరము, హరిన్మంజరీ=కుప్పింటాకు, కార్పాసీదళ=పత్తియాకు, మేదినీ=భూచక్రగడ్డ, కురవక=ఎఱ్ఱపువ్వుల గోరింట, స్ఫూర్జాతకః=పాపటచెట్టు, కింశుక=మోదుగు, కుండలీ=ఉప్పి, వృశ్చికాళి=తేలుమణిఆకు, ఖదిర=చండ్ర, భూత= గంధమాంసి, కుళుత్థ=ఉలవలు, పురః = గుగ్గిలము, శోణాటః=పొన్న, సితసోమవల్క=వెలితుమ్మ, సురసా=తులసి,; అంకోలబీజ = ఊడుగవిత్తులు, ద్రాక్షా=ద్రాక్ష, క్షీర = పాలు, సితా=చక్కెర, ఇవి కాసమును శ్వాసమును పోగొట్టును. కాపిత్థం=వెలగపండ్లు, బదరాస్థి=రేగువిత్తులు, పింఛభసితం= నెమలిఈకభస్మము, శఠీ=గంధకచోరము. ఇవి ఎక్కిళ్లను పోగొట్టును.

క్షయరోగమునకు.

శ్లో. జీవంతీఘృతధన్వయాస మమృతాజక్షీరఖర్జూరికా
ద్రాక్షానాగబలాష్టవర్గనవసితా న్యశ్వగంధాఽపి చ,

అరోచకమునకు.

శ్లో. వ్యోషాత్రిజాతకసితా పిచుమందపుష్ప
సింధూత్థజీరకగదార్ద్రికమాతులుంగాః,
తాళీసచవ్యకణమూలఝురస్యళలార్కాః
నిఘ్నం త్యరోచక మపి ప్రబలం క్షణేన. 12

టీ. వ్యోషా=త్రికటుకములు, త్రిజాతక=త్రిజాతకములు, సితా=చక్కెర, పిచుమందపుష్ప=వేపపువ్వు, సింధూత్థ=సైంధవలవణము, జీరక=జీలకఱ్ఱ, గదా=చెంగల్వకోష్ఠు, ఆర్ద్రిక=అల్లము, మాతులుంగ=మాదీఫలము, తాళీస=తాళిసపత్రి, చవ్య=చవ్యము, కణమూల=మోడి, ఝురసీ=చేతరాసి, అళర్కా=ముళ్లముస్తె, ఇవి క్షణమాత్రమున ప్రబలమైన అరోచకమునైనను పోగొట్టును.

వమనమునకు.

శ్లో. మృత్భ్రష్టలోష్టహిమదాడిమమాతులుంగ
జంబ్వామ్రపల్లవసితా మధుబిల్వలాజాః,
కోలాస్థి కేరజలసక్తుకపిత్థశుంఠీ
తాళీసజీరకపయోధనికా వమిఘ్నాః. 13

టీ. మృత్=మట్టిపెళ్లలు, భ్రష్టలోష్ట=కాల్చినమట్టిపెళ్లలు, హిమ=పచ్చకర్పూరము, దాడిమ=దానిమ్మ, మాతులుంగ=మాదీఫలము, జంబూ=నేరేడు, ఆమ్రపల్లవ=మామిడిచిగురు, సితా=చక్కెర, మధు=తేనె, బిల్వ=మారేడాకు, లాజా=పేలాలు, కోలాస్థి=రేగువిత్తులు, కేరజల=టెంకాయనీరు, సక్తు=పిండి, కపిత్థ=వెలగపండు, శుంఠీ=సొంటి, తాళీస=

అరోచకమునకు.

శ్లో॥ వ్యోషాత్రిజాతకసితా పిచుమందపుష్ప
సింధూత్థజీరకగదార్ద్రికమాతులుంగాః,
తాళీసచవ్యకణమూలఝురస్యశల్క-
నిఘ్నం త్వరోచకమపి ప్రబలం క్షణేన. 12

టీ. వ్యోషా=త్రికటుకములు, త్రిజాతక=త్రిజాతకములు, సితా=చక్కెర, పిచుమందపుష్ప=వేపపువ్వు, సింధూత్థ=సైంధవలవణము, జీరక=జీలకఱ్ఱ, గదా=చెంగల్వకోష్టు, ఆర్ద్రిక = అల్లము, మాతులుంగ=మాదీఫలము, తాళీస = తాళిసపత్రి, చవ్య=చవ్యము, కణమూల=మోడి, ఝురసీ=చేతరాసి, అశల్క=ముళ్లముస్తె, ఇవి క్షణమాత్రమునప్రబలమైన అరోచకమునైనను పోగొట్టును.

వమనమునకు.

శ్లో॥ మృద్భృష్టలోష్టహిమదాడిమమాతులుంగ
జంబ్వామ్రపల్లవసితా మధుబిల్వలాజాః,
కోలాస్థికేరజలసక్తుకపిత్థశుంఠీ
తాళీసజీరకపయోధనికా వమిఘ్నాః. 13

టీ. మృత్=మట్టిపెళ్లలు, భృష్టలోష్ట = కాల్చినమట్టిపెళ్లలు, హిమ=పచ్చకర్పూరము, దాడిమ = దానిమ్మ, మాతులుంగ=మాదీఫలము, జంబూ=నేరేడు, ఆమ్రపల్లవ = మామిడియిగురు, సితా=చక్కెర, మధు= తేనె, బిల్వ=మారేడాకు, లాజా= పేలాలు, కోలాస్థి= రేగువిత్తులు, కేరజల=టెంకాయనీరు, సక్తు=పిండి, కపిత్థ= వెలగపండు, శుంఠీ=సొంటి, తాళీస=

తామరతూఁడు, జలద = తుంగముస్తలు, వరా=త్రిఫలములు, దాడిమ=దానిమ్మ, అంభః=కురువేరు, మధూకం = ఇప్పపువ్వు, జీవంతీ=పాలకూర, సేవ్య = వట్టివేరు, నాగాహ్వయం= నాగకేసరములు. ఇవి మదమూర్ఛారోగములను పోగొట్టును.

⟶ దప్పి(తృష్ణ) కి. ⟵

శ్లో. యష్టీసేవ్యశశాంకచందనవరీ ముస్తాపటోలామృతా
ధాత్రీపర్పటముద్గయూషధనికాకాశ్మర్యభూనింబకైః,
ద్రాక్షాక్షౌద్రసితేక్షుదాడిమపయఃఖర్జూరకేరీజలైః
గోపీలాజమధూకసక్తుసలిలక్షీరైశ్చ తృట్ఛామ్యతి. 16

టీ. యష్టీ=యిష్టిమధుకము, సేవ్య = వట్టివేరు, శశాంక=పచ్చకర్పూరము, చందన=చందనము, వరీ=పిల్లిపీచరగడ్డలు, ముస్తా=తుంగముస్తలు, పటోల = చేదుపొట్ల, అమృతా= తిప్పతీఁగె, ధాత్రీ=ఉసిరిక, పర్పట=పర్పాటకము, ముద్గయూష=పెసరకట్టు, ధనికా=ధనియాలు, కాశ్మర్య = గుమ్ముఁడు, భూనింబ=నేలవేము, ద్రాక్షా=ద్రాక్ష, క్షౌద్ర=తేనె, సితా= చక్కెర, ఇక్షు=చెఱకు, దాడిమ=దానిమ్మ, పయః=తవక్షీరి, ఖర్జూర=ఖర్జూరము, కేరీజల=టెంకాయనీరు, గోపీ= సుగంధిపాల, లాజాః=పేలాలు, మధూక = ఇప్పపువ్వు, సక్తు = పిండి, సలిల=నీరు, క్షీర=పాలు. ఇవి దప్పినివారించును.

⟶ మూల (అర్శోరోగ) వ్యాధికి. ⟵

శ్లో. వర్షాభూవజ్రవల్లీమథితశిఖివరాసూరణద్వంద్వమార్ద్వ
కైదర్వ్యవ్యోషభల్లాతకకరిజకరిల్లాఽఽమ్లికాహస్తికర్ణైః,
ముండిన్యేలూకదంతీలశునగుడయవక్షారగోమూత్రకుంభ్యైః
నిఘ్నంత్యర్శాంసిరక్తస్రుతిదహనవిధిక్షారకర్మాదిచైవమ్.

తామరతూఁడు, జలద = తుంగముస్తలు, వరా=త్రిఫలములు, దాడిమ=దానిమ్మ, అంభః=కురువేరు, మధూకం = ఇప్పపువ్వు, జీవంతీ=పాలకూర, సేవ్య = వట్టివేరు, నాగాహ్వాయం= నాగకేసరములు. ఇవి మదమూర్ఛారోగములను పోగొట్టును.

—॥ దప్పి(తృష్ణ) కి. ॥—

శ్లో. యష్టీసేవ్యశశాంకచందనవరీ ముస్తాపటోలామృతా
ధాత్రీపర్పటముద్గయూషధనికాకాశ్మర్యభూనింబకైః,
ద్రాక్షాక్షౌద్రసితేక్షుదాడిమపయఃఖర్జూరకేరీజలైః
గోపీలాజమధూకసక్తుసలిలక్షీరైశ్చ తృట్ఛామ్యతి. 16

టీ. యష్టీ=యిష్టిమధుకము, సేవ్య = వట్టివేరు, శశాంక=పచ్చకర్పూరము, చందన=చందనము, వరీ=పిల్లిపీచరగడ్డలు, ముస్తా=తుంగముస్తలు, పటోల = చేదుపొట్ల, అమృతా= తిప్పతీఁగె, ధాత్రీ=ఉసిరిక, పర్పట=పర్పాటకము, ముద్గయూష=పెసరకట్టు, ధనికా=ధనియాలు, కాశ్మర్య = గుమ్ముఁడు, భూనింబ=నేలవేము, ద్రాక్షా=ద్రాక్ష, క్షౌద్రి= తేనె, సితా= చక్కెర, ఇక్షు=చెఱకు, దాడిమ=దానిమ్మ, పయః=తవక్షీరి, ఖర్జూర=ఖర్జూరము, కేరీజల=టెంకాయనీరు, గోపీ = సుగంధిపాల, లాజాః=పేలాలు, మధూక = ఇప్పపువ్వు, సక్తు = పిండి, సలిల=నీరు, క్షీర=పాలు. ఇవి దప్పినివారించును.

—॥ మూల (అర్శోరోగ) వ్యాధికి. ॥—

శ్లో. వర్షాభూవజ్రవల్లీమథితశిఖివరాసూరణద్వంద్వమార్వ్యై
కైదర్వ్యవ్యోషభల్లాతకకరిజకరిల్లాటమ్లికాహస్తికర్ణ్యై,
ముండిన్యేలూకదంతీలశునగుడయవక్షారగోమూత్రకుంభ్యైః
నిఘ్నంత్యర్శాంసిరక్తస్రుతిదహనవిధికారకర్మాదిపైవమ్.

ఉదావర్తరోగమునకు.

శ్లో. శ్యామా త్రివృత్తిల్వరసోనదంతీ
స్నుక్శంఖినీ హింగుశివాగవాక్ష్యః,
ఏరండకం కుష్ఠకులుత్థయూష
మూత్రాణ్యుదావర్తరుజం జయంతి. 19

టీ. శ్యామా=నల్లతెగడ, త్రివృత్=తెగడ, తిల్వ=లొద్దుగ, రసోన=వెల్లుల్లి, దంతీ=నేపాళపువిత్తులు, స్నుక్=నన్నజెముడు, శంఖినీ=గిలకచెట్టు, హింగు = ఇంగువ, శివా=కరకకాయ, గవాక్ష్యః=మల్లె, ఏరండ=ఆముదాలు, కంకుష్ఠ=కంకుష్ఠము, కులుత్థయూష=ఉలవకట్టు, మూత్రాణి=మూత్రములు, ఇవి ఉదావర్త (కోష్ఠమునుండి మలమూత్రము లతికఠినముగ వెడలు) రోగమును నశింపఁజేయును.

అతిసారమునకు.

శ్లో. పాఠావత్సకధన్వయాసకకణామాద్రిసముంగాఖ్యటా
శుంఠీమోచరసాజమోదవిజయా జాతీఫలాంభోముచః,
చూతాస్థీక్షురబీజఖాదిరరసా స్సర్జా వరాళం తథా
రంభాధాతకినారికేళకుసుమం చించాస్థిజాజాజికమ్. 20

పూలాసద్వితయం ప్రమేహరిపుజం బర్బూరవీరద్రుమో
ద్భూతం పల్లవ మామ్రనింబతరుజంక్షీరద్రుజంబూత్వచః,
బాలం తిందుకబిల్వదాడిమఫలం లోధ్రారలూయక్షుదృక్
దధ్యాజం మధులాజతైలముచితా న్యేతా న్యతీసారిణామ్.

టీ. పాఠా=విషబొద్ది, వత్సక = కొడిశపాలవిత్తులు, ధన్వయాస=దురదగొండి, కణా=పిప్పలి, మాద్రి = అతివస,

ఉదావ ర్తరోగమునకు.

శ్లో. శ్యామా త్రివృత్తిల్వరసోనదంతీ
స్నుక్శంఖినీ హింగుశివాగవాక్ష్యః,
ఏరండకం కుష్ఠకుళుత్థయూష
మూత్రాణ్యుదావర్తరుజం జయంతి. 19

టీ. శ్యామా=నల్లతెగడ, త్రివృత్=తెగడ, తిల్వ=లొద్దుగ, రసోన=వెల్లుల్లి, దంతీ=నేపాళపువిత్తులు, స్నుక్=సన్నజెముడు, శంఖినీ=గిలకచెట్టు, హింగు = ఇంగువ, శివా=కరకకాయ, గవాక్ష్యః=మల్లె, ఏరండ=ఆముదాలు, కంకుష్ఠ=కంకుష్ఠము, కుళుత్థయూష=ఉలవకట్టు, మూత్రాణి=మూత్రములు, ఇవి ఉదావర్త (కోష్ఠమునుండి మలమూత్రము లతికఠినముగ వెడలు) రోగమును నశింపఁజేయును.

అతిసారమునకు.

శ్లో. పాఠావత్సకధన్వయాసకకణామాద్రీసమంగాఘుటా
శుంఠీమోచరసాజమోదవిజయా జాతీఫలాంభోముచః,
చూతాస్థీక్షురబీజఖాదిరరసా స్సర్జా వరాళం తథా
రంభాధాతకినారికేళకుసుమం చించాస్థిజాజాజికమ్. 20
పూలాసద్వితయం ప్రమేహరిపుజం బర్బూరవీరద్రుమో
ద్భూతం పల్లవ మామ్రనింబతరుజంక్షీరద్రుజంబూత్వచః,
బాలం తిందుకబిల్వదాడిమఫలం లోధ్రారలూయుక్షుదృక్
దధ్యాజం మధులాజతైలముచితా న్యేతా న్యతీసారిణామ్.

టీ. పాఠా=విషబొద్ది, వత్సక = కొడిశపాలవిత్తులు, ధన్వయాస=దురదగొండి, కణా=పిప్పలి, మాద్రి = అతివస,

వాయింట, శార్ఙ్గేష్టా=పుల్లప్రబ్బలి, తలపోట=తంగేడు, పప్పుణా=
పాపట, వచా=వస, క్షారత్రయ = సర్జక్షారము - యవక్షార
ము-వెలిగారము, జీరక=జీలకఱ్ఱ, వర్షాభూద్వయ = గలిజేరు-
అటికమామిడి, పంచకోల=పంచకోలములు, మరిచ=మిరియా
లు, అంకోల=ఊడుగు, కైడర్య=కరివేము, చాంగేరిద్వయం=
పులిచింత - చుక్కకూర, హింగు=ఇంగువ, పంచలవణా=పంచ
లవణములు, ఇవి గ్రహణీరోగమును పోగొట్టును.

అగ్నిమాంద్యమునకు.

శ్లో. ప్రోక్తా న్యతీసారహరాణి యాని
సర్వాణి తాని గ్రహణీహరాణి,
ద్రవ్యాణి శీఘ్రం జ్వలయంతి జాఠరం
వహ్నిం హ్యావశ్యం తు న సంశయశ్చ. 23

టీ. అతిసారమునుపొగొట్టునట్టియు గ్రహణీరోగమును పోగొట్టునట్టియు వస్తువు లన్నియు జఠరాగ్నిని దీపింపఁ జేయును.

విషూచిరోగమునకు.

శ్లో. పూర్వంఛర్దనమంభసాచపటునా నస్యం రసై ర్భృంగజైః
నిష్పావచ్ఛదవిశ్వసిద్ధ ముదకం దాహ శ్చ పార్ష్ణ్యో స్తతః,
ఛిప్తస్యాపి చ టంకణస్య పయసా పానం తదా భేషజం
వర్ణి బర్బర మంజనంత్రికటుకం ద్రవ్యై ర్విషూచ్యాపహామ్.

టీ. అంభసాచపటునా=వేడినీటితో సైంధవలవణము
ను జేర్చి త్రాగించుటచేత, ఛర్దనం=వాంతియగును. పూర్వం=
ఇదిమొదటిక్రియ. భృంగజై రసై ర్నస్యం=గుంటగలగరరసము

వాయింట, శార్ఙ్గేష్టా=పుల్లప్రబ్బలి, తిలపోట=తింగేడు, పప్పుణ=
పాపట, వచా=వస, క్షారత్రయ = సర్జక్షారము - యవక్షార
ము-వెలిగారము, జీరక=జీలకఱ్ఱ, వర్షాభూద్వయ = గలిజేరు-
అటికమామిడి, పంచకోల=పంచకోలములు, మరిచ=మిరియా
లు, అంకోల=ఊడుగు, కైడర్య=కరివేము, చాంగేరిద్వయం=
పులిచింత - చుక్కకూర, హింగు=ఇంగువ, పంచలవణ=పంచ
లవణములు, ఇవి గ్రహణీరోగమును పోగొట్టును.

— అగ్నిమాంద్యమునకు. —

శ్లో. ప్రోక్తా న్యతీసారహరాణి యాని
సర్వాణి తాని గ్రహణీహరాణి,
ద్రవ్యాణి శీఘ్రం జ్వలయంతి జాఠరం
వహ్నిం హ్యవశ్యం తు న సంశయశ్చ. 25

టీ. అతిసారమునుపోగొట్టునట్టియు గ్రహణీరోగమును
పోగొట్టునట్టియు వస్తువు లన్నియు జఠరాగ్నిని దీపింపఁ
జేయును.

— విషూచిరోగమునకు. —

శ్లో. పూర్వంఛర్దనమంభసాచపటునా నస్యం రసై ర్భృంగజైః
నిష్పావచ్ఛదవిశ్వసిద్ధ ముదకం దాహ శ్చ పార్ష్ణ్యో స్తతః,
భ్రిష్టస్యాపి చ టంకణస్య పయసా పానం తదా భేషజం
వర్తి ర్బర్బర మంజనంత్రికటుకం ద్రవ్యై ర్విషూచ్యాపహామ్.

టీ. అంభసాచపటునా=వేడినీటితో సైంధవలవణము
ను జేర్చి తాగించుటచేత, ఛర్దనం=వాంతియగును. పూర్వం=
ఇదిమొదటిక్రియ. భృంగజై రసై ర్నస్యం=గుంటగలగరరసము

శ్రేష్ఠా=త్రిఫలములు, గుంజాసితాః=తెల్లగురిగింజలు, నిర్వ్యా సంఖదిరారిమేదయుగళం = చంద్రబంక - తుమ్మబంక - వెలితుమ్మబంక, వీరద్రు=వెఱుతురుబంక, నింబ=వేపబంక, ఆకులీ=తంగేడుబంక, బ్రాహ్మీ = సరస్వతియాకు, ఇక్షురక=గొబ్బివిత్తులు, సిద్ధ=పావిలి, కుంభియుగళం=తెగడ-నల్లతెగడ, క్షీరద్రుజంబూత్వచః = మఱ్ఱి, రావి-అత్తి-జువ్వి-కలుజువ్వి, నేరేడు=పినిపట్టలు, కాంతం=కాంతభస్మము, అభ్రక=అభ్రకభస్మము, కిట్ట=మండూరము, గుగ్గులు = గుగ్గిలము, శిలాజతు=కమ్మరిశిలాజతు, అబ్జ=తామర, మత్స్యాక్షిణా=పొన్నగంటి, భంగీ=బంగి, కేసర=నాగకేసరములు, కైరవ=కలువ, ఇక్షురకాండబీజం = గొలిమిడికిత్తులు, కైడర్య్యక=కరివేము, పుష్పాశ్వత్థజ=గంగరావి, కేరపుష్ప=టెంకాయపువ్వు, ముసలీ=నేలతాడి, వేణుచ్ఛద=వెదురాకు, కింశుక = మోదుగు, తైలం=నూనె, మాక్షిక=తేనె, ముద్గయూష=పెసలకట్టు, మథితం=మజ్జిగ, ఇవి ప్రమేహవ్యాధిని బోకార్చును.

మూత్రకృఛ్రమునకు.

శ్లో. యష్టిగోక్షురకాశయుగ్మకతకదాడిమీగుడూచీవరీ
కూశ్మాండేక్షుకపోతవంగఘుసీదార్వీత్రుటీసైంధవమ్,
మత్స్యాక్షీకుశతండులీయవసుకబ్రాహ్మీక్షురాదార్వికం
దాత్రీముద్గసితాబ్జకేరసలిలం స్యాన్మూత్రకృచ్ఛ్రాపహమ్.

టీ. యష్టి = యష్టిమధుకము, గోక్షుర=పల్లేరు, కాశయుగ్మ = రెల్లు-కాకిరెల్లు, కతక=చిల్లగింజలు, దాడిమీ=దాడిమ, గుడూచీ=తిప్పతీఁగె, వరీ=పిల్లిపీచరగడ్డలు, కూశ్మాండ=

శ్రేష్ఠా=త్రిఫలములు, గుంజాస్సితాః=తెల్లగురిగింజలు, నిర్యాసంఖదిరారిమేదయుగళం = చంద్రబంక - తుమ్మబంక-వెలితుమ్మబంక, వీరద్రు=వెఱుతురుబంక, నింబ=వేపబంక, ఆకులీ=తంగేడుబంక, బ్రాహ్మీ = సరస్వతియాకు, ఇక్షురక=గొబ్బివిత్తులు, సిద్ధ=వావిలి, కుంభియుగళం=తెగడ-నల్లతెగడ, క్షీరద్రుమజంబూత్వచః = మఱ్ఱి, రావి-అత్తి-జువ్వి-కలుజువ్వి, నేరేడు=పనిపట్టలు, కాంతం=కాంతభస్మము, అభ్రక=అభ్రకభస్మము, కిట్ట=మండూరము, గుగ్గులు = గుగ్గిలము, శిలాజతు=కమ్మనిశిలాజతు, అబ్జ=తామర, మత్స్యాక్షీణా=పొన్నగంటి, భంగీ=బంగి, కేసర=నాగకేసరములు, కైరవ=కలువ, ఇక్షురభాండబీజం = గొలిమిడివిత్తులు, కైడర్యక=కరివేము, పుష్పాశ్వత్థజ=గంగరావి, కేరపుష్ప=టెంకాయపువ్వు, ముసలీ=నేలతాడి, వేణుచ్ఛద=వెదురాకు, కింశుక = మోదుగు, తైలం=నూనె, మాక్షిక=తేనె, ముద్గయూష=పెసలకట్టు, మథితం=మజ్జిగ, ఇవి ప్రమేహవ్యాధిని బోకార్చును.

మూత్రకృఛ్రమునకు.

శ్లో. యష్టీగోక్షురకాశయుగ్మకతకదాడిమీగుడూచీవరీ
కూశ్మాండేక్షుకపోతవంగఘుసీదార్వీత్రుటీసైంధవమ్,
మత్స్యాక్షీకుశతండులీయవసుకబ్రాహ్మీక్షురాదార్వికం
దాత్రీముద్గసితాబ్జకేరసలిలం స్యాన్మూత్రకృచ్ఛ్రాపహామ్.

టీ. యష్టి = యష్టిమధుకము, గోక్షుర=పల్లేరు, కాశయుగ్మ = రెల్లు-కాకిరెల్లు, కతక=చిల్లగింజలు, దాడిమా=దానిమ్మ, గుడూచీ=తిప్పతీగె, వరీ=పిల్లిపీచరగడ్డలు, కూశ్మాండ=

ప్రమేహపిటకలకు.

శ్లో. ఏలాతురుష్కగదపత్రకరాత్రిసేవ్య
స్థౌణేయశుక్తినఖగుగ్గులుదేవధూపాః,
శ్రీవాసబోళతగరాగరుదేవదారు
క్షీరద్రుమాశ్చ నియతః పిటకాన్నిహన్యాత్. 29

టీ. ఏలా=ఏలకులు, తురుష్క=అందుగుబంక, గద=చెంగల్వకోష్ఠు, పత్రక=లవంగపత్రి, రాత్రి=పసుపు, సేవ్య=వట్టివేరు, స్థౌణేయ=పందిచెవిగడ్డ, శుక్తి = ముత్తియపుచిప్పలు, నఖ=నఖముచిప్పలు, గుగ్గులు=గుగ్గిలము, దేవధూప = సంబరేణి, శ్రీవాస=శ్రీవేష్టకము, బోళ = బాలింతబోలు, తగర=గ్రంథితగరము, అగరు=కృష్ణాగరు, దేవదారు= దేవదారు, క్షీరద్రుమాః = మఱ్ఱి-అత్తి-రావి-జువ్వి-కలుజువ్వి, ఇవి ప్రమేహపిటికల (రాచకురుపు) ను మాన్పును.

సోమరోగమునకు.

శ్లో. నిఘ్నంతి మాషముసలీహిమతాళకంద
ధాత్రీవరీకతకగోక్షురశర్కరైలాః,
ద్రాక్షాగుడూచికదళీఫలకందపద్మ
కింజల్కసేవ్యమధుకాని చ సోమరోగమ్. 30

టీ. మాష=మినుములు, ముసలీ=నేలతాడి, హిమ=పచ్చకర్పూరము, తాళకంద = తాటితేగలు, ధాత్రి=ఉసిరిక, వరీ=పిల్లిపీచరగడ్డలు, కతక = చిల్లగింజలు, గోక్షుర=పల్లేరు, శర్కరా=చక్కెర - ఏలా-ఏలకులు, ద్రాక్షా=ద్రాక్ష, గుడూచీ=తిప్పతీగె, కదళీఫలకంద=అరటిపండు-అరటిగడ్డ, పద్మకిం-

ప్రమేహపిటకలకు.

శ్లో. ఏలాతురుష్కగదపత్రకరాత్రిసేవ్య
స్థౌణేయశుక్తినఖగుగ్గులుదేవధూపాః,
శ్రీవాసబోళతగరాగరుదేవదారు
క్షీరద్రుమాశ్చ నియతః పిటకాన్నిహన్యాత్. 29

టీ. ఏలా=ఏలకులు, తురుష్క=అందుగుబంక, గద=చెంగల్వకోష్ఠు, పత్రక=లవంగపత్రి, రాత్రి=పసుపు, సేవ్య=వట్టివేరు, స్థౌణేయ=పందిచెవిగడ్డ, శుక్తి = ముత్తియపుచిప్పలు, నఖ=నఖముచిప్పలు, గుగ్గులు=గుగ్గిలము, దేవధూప = సంబ్రాణి, శ్రీవాస=శ్రీవేష్టకము, బోళ = బాలింతబోలు, తగర=గ్రంథితగరము, అగరు=కృష్ణాగరు, దేవదారు= దేవదారు, క్షీరద్రుమాః = మఱ్ఱి-అత్తి-రావి-జువ్వి-కలుజువ్వి, ఇవి ప్రమేహపిటికల (రాచకురుపు) ను మాన్పును.

సోమరోగమునకు.

శ్లో. నిఘ్నంతి మాషముసలీహిమతాళకంద
ధాత్రీవరీకతకగోక్షురశర్కరైలాః,
ద్రాక్షాగుడూచికదళీఫలకందపద్మ
కింజల్కసేవ్యమధుకాని చ సోమరోగమ్. 30

టీ. మాష=మినుములు, ముసలీ=నేలతాడి, హిమ=పచ్చకర్పూరము, తాళకంద = తాటితేగలు, ధాత్రి=ఉసిరిక, వరీ=పిల్లిపీచరగడ్డలు, కతక = చిల్లగింజలు, గోక్షుర=పల్లేరు, శర్కరా=చక్కెర - ఏలా-ఏలకులు, ద్రాక్షా=ద్రాక్ష, గుడూచీ=తిప్పతీఁగె, కదళీఫలకంద=అరటిపండు-అరటిగడ్డ, పద్మకిం

టీ. తిల=నువ్వులు, యష్టి=యష్టిమధుకము, కన్యకా=కలబంద, అరలుత్వక్ = పెద్దమ్రానిచెక్క, అంబు=కురువేరు, పిచుమంద=వేము, రాత్రి=పసుపు, బహుపాచ్ఛలచ్ఛదఫలేన తత్త్వచా = మఱ్ఱిపండు - మఱ్ఱిపట్ట-రావిపండు - రావిపట్ట, ఘృత=నెయ్యి, శారిబా = సుగంధిపాల, ఆకులిదళ = తంగెడాకు, వీనిచే పూతబూసిన స్తనవిద్రధులు (చనుకుఱుపులు) మానును.

ఆంత్రవృద్ధికి.

శ్లో. హింగుపటులశునపప్పటయష్టిక్ష్యేరండతైలముండీన్యః,
మోరటిచక్రలతోగ్రా వర్షాభూ చిత్రకాశ్చ వృద్ధిఘ్నాః. 33

టీ. హింగు=ఇంగువ, పటు=సైంధవలవణము, లశున=వెల్లుల్లి, పప్పట=పాపట, యష్టికా = గచ్చకాయ, ఏరండతైల=ఆముదము, ముండినీ = బోడతరము, మోరటా=చాగచెట్టు, చక్రలతా=చిలకకూర, ఉగ్రా = వస, వర్షాభూ=తెల్లగలిజేరు, చిత్రక = చిత్రమూలము, ఇవి ఆంత్ర (వృద్ధి) రోగమును పోగొట్టును.

గుల్మాదిరోగములకు.

శ్లో. నిర్గుండీదళమూలబర్బరస్నుహీక్షీరం హరిన్మంజరీ
త్రిక్షారం ద్వికరంజపంచలవణక్షుద్రాగ్నిజాజీద్వయమ్,
శిగ్రుష్ఠా హింగుకుష్ఠయూషమహుషాః కేరీవయశ్చద్వయః
కైడర్యోషణగేహధూమలశునా న్యమ్లా స్తథా వేతసః.34
వృశ్చీరద్వయపంచకోలలవణా దేవాహ్వయం దార్వికం
నారంగం ఫలపూరకం ససలిలం లుంగామ్లకం మూలకమ్,

టీ. తిల=నువ్వులు, యష్టి=యష్టిమధుకము, కన్యకా=కలబంద, అరలుత్వక్ = పెద్దమ్రానిచెక్క, అంబు=కురువేరు, పిచుమంద=వేము, రాత్రి=పసుపు, బహుపాచ్ఛలచ్ఛదఫలేన తత్త్వచా = మఱ్ఱిపండు - మఱ్ఱిపట్ట-రావిపండు - రావిపట్ట, ఘృత=నెయ్యి, శారిబా = సుగంధిపాల, ఆకులిదళ = తంగెడాకు, వీనిచే పూఁతబూసిన స్తనవిద్రధులు (చనుకుఱువులు) మానును.

అంత్రవృద్ధికి.

శ్లో. హింగుపటులశునపప్పటయతూక్ష్యైరండతైలముండిన్యః,
మోరటిచక్రలతోగ్రా వర్షాభూచిత్రకాశ్చ వృద్ధిఘ్నాః. 33

టీ. హింగు=ఇంగువ, పటు=సైంధవలవణము, లశున=వెల్లుల్లి, పప్పట=పాపట, యతూక్షీ = గచ్చకాయ, ఏరండతైల=ఆముదము, ముండినీ = బోడతరము, మోరటా=చాగచెట్టు, చక్రలతా=చిలకకూర, ఉగ్రా = వస, వర్షాభూ=తెల్లగలిజేరు, చిత్రక = చిత్రమూలము, ఇవి అంత్ర (వృద్ధి) రోగమును పోగొట్టును.

గుల్మాదిరోగములకు.

శ్లో. నిర్గుండీదళమూలబర్బరస్నుహీక్షీరం హరిన్మంజరీ
త్రిక్షారం ద్వికరంజపంచలవణాన్యుద్రాక్షయజాజీద్వయమ్,
శిగ్రుస్థా హింగుకుష్ఠయామహావృషాః కేరీవయశ్చ ద్విపః
కైడర్యోషణగేహధూమలశునా న్యమ్లస్తథా వేతసః.34
వృక్షీరద్వయపంచకోలలవణా దేవాహ్వయం దార్వికం
నారంగం ఫలపూరకం ససలిలం లుంగామ్లకం మూలకమ్,

టీ. ద్వికరంజ = క్రానుగు తపసి, పునర్నవ = గలిజేరు=ఎఱ్ఱగలిజేరు, హింగు = ఇంగువ, కుళుత్థం = ఉలవలు, అనల=చిత్రమూలము, తిలక్వాథాః=నువ్వులకషాయము, కింశుకఫలాశభసితం=మోదుగ - ములుమోదుగ - వీనిభస్మము (బూడిద),క్షార=నవాసారము, లశున=వెల్లుల్లి,ఇవి రక్తగుల్మరోగమును బోగొట్టును.

శూలరోగమునకు.

శ్లో. వర్షాభూద్వయచవ్యచిత్రకకణాతన్మూలశుంఠీశివా
నిర్గుండీధనదాక్షికింశుకవచాతైలం చ చిత్రోద్భవమ్,
క్షారాహింగుకుళుత్థపంచలవణాస్తీక్ష్ణం రసోనస్తథా
శూలఘ్నంచ సమీరగుల్మశమనం యచ్చైతదప్యౌషధమ్,

టీ. వర్షాభూద్వయ = తెల్లగలిజేరు - ఎఱ్ఱగలిజేరు, చవ్య=చవ్యము, చిత్రక = చిత్రమూలము, కణా = పిప్పళ్లు, తన్మూల=మోడి, శుంఠీ=సొంటి, శివా = కరకకాయ, నిర్గుండీ=వావిలి, ధనదాక్షి=గచ్చకాయ, కింశుక=ములుమోదుగ, వచా=వస, తైలం = నూనె, చిత్రోద్భవం = చిట్టాముదము, క్షారాః = సర్జక్షారము - యవక్షారము - టంకణక్షారము, హింగు=ఇంగువ, కుళుత్థ = ఉలవలు, పంచలవణ=పంచలవణములు, తీక్ష్ణం = మిరియాలు, రసోన = వెల్లుల్లి, ఇవియును వాతగుల్మహరద్రవ్యంబులును శూలను నశింపజేయును.

ఉదరరోగమునకు.

శ్లో. దంతీశంఖినిహింగుబిల్వలశునం క్షారం పలాశోద్భవం
శ్రేష్ఠావారిధిశుక్తిపంచలవణాన్యేరండతైలం స్నుహీ,

టీ. ద్వికరంజ = క్రానుగు తపసి, పునర్నవ = గలి జేరు=ఎఱ్ఱగలిజేరు, హింగు = ఇంగువ, కుళుత్థం = ఉలవలు, అనల=చిత్రమూలము, తిలక్వాథాః=నువ్వులకషాయము, కింశుకఫలాశ్వ భసితం=మోదుగ - ములుమోదుగ - వీనిభస్మము (బూడిద), క్షార=నవాసారము, లశున=వెల్లుల్లి, ఇవి రక్తగుల్మరోగమును బోగొట్టును.

శూలరోగమునకు.

శ్లో. వర్షాభూద్వయచవ్యచిత్రకకణాతన్మూలశుంఠీశివా
నిర్గుండీధనదాక్షికింశుకవచాతైలం చ చిత్రోద్భవమ్,
క్షారాహింగుకుళుత్థపంచలవణాస్తీక్ష్ణం రసోనస్తథా
శూలఘ్నంచ సమీరగుల్మశమనం యచ్చైతదప్యౌషధమ్,

టీ. వర్షాభూద్వయ = తెల్లగలిజేరు - ఎఱ్ఱగలిజేరు, చవ్య=చవ్యము, చిత్రక = చిత్రమూలము, కణా = పిప్పళ్లు, తన్మూల=మోడి, శుంఠీ=సొంటి, శివా = కరకకాయ, నిర్గుండీ=వావిలి, ధనదాక్షి=గచ్చకాయ, కింశుక=ములుమోదుగ, వచా=వస, తైలం = నూనె, చిత్రోద్భవం = చిట్టాముదము, క్షారాః = సర్జక్షారము - యవక్షారము - టంకణక్షారము, హింగు=ఇంగువ, కుళుత్థ = ఉలవలు, పంచలవణా=పంచలవణములు, తీక్ష్ణం = మిరియాలు, రసోన = వెల్లుల్లి, ఇవియును వాతగుల్మహారద్రవ్యంబులును శూలను నశింపజేయును.

ఉదరరోగమునకు.

శ్లో. దంతీశంఖినిహింగుబిల్వలశునం క్షారం పలాశోద్భవం
శ్రేష్ఠావారిధిశుక్తిపంచలవణాన్యేరండతైలం స్నుహీ,

కామిలకు.

శ్లో. శుంఠీపటోలమధుకామలకాబ్దనాదా
మత్స్యాక్షణాహిమవరీమణిబంధదాహాః,
క్షీరామృతాజ్యదధిమాహిషమజ్ఝటా స్యా
న్ముద్గణశృంగవిజయా అపి కామిలాయాః. 40

టీ. శుంఠీ=సొంటి, పటోల = చేదుపొట్లు, మధుక= యష్టిమధుకము, ఆమలక=ఉసిరిక, అబ్దనాదాః=చిత్రి, మత్స్యాక్షణా=పొన్నగంటి, కామ=పచ్చకర్పూరము, వరీ=పిల్లిపీచరగడ్డలు, మణిబంధదాహాః=మణికట్టునకాల్చుట, క్షీర=పాలు, అమృతా=తిప్పతీఁగె, ఆజ్య=నెయ్యి, దధిమాహిషం = బఱ్ఱెపెరుగు, అఝటా=నేలయుసిరిక, ముద్గ=పెసలు, పణశృంగ=దుప్పికొమ్ము, విజయా=బంగి, ఇది కామిలారోగమును పోగొట్టును.

శోఫ (వాపు) కు.

శ్లో. వర్షాభూదశమూలదారులశునం బ్రాహ్మీ గవాక్షీ శివా
రాస్నా శుక్తిపునర్నవార్ద్రికయువక్షారం త్రివృన్మోరటాః,
దంతీముర్మురిపంచకోలరజనీ కంకుష్ఠలోహేక్షురం
గోమూత్రాజపురీషమూత్రమథితం శోఫంహరంత్యంజసా.

టీ. వర్షాభూ=గలిజేరు, దశమూల=దశమూలములు, దారు=దేవదారు, లశునం=వెల్లుల్లి, బ్రాహ్మీ=సరస్వతియాకు, గవాక్షీ=బుడమతీఁగె, శివా=కరకకాయలు, రాస్నా=దుంపరాస్నము, శుక్తి=ముత్యపుచిప్పలు, పునర్నవా=అటికమామిడి, ఆర్ద్రిక=అల్లము, యవక్షార=యవక్షారము, త్రివృత్ = తెగడ, మోరటాః=చాగ, దంతీ=నాగదంతి, ముర్మురి = చేనుమల్లె,

కామిలకు.

శ్లో. శుంఠీపటోలమధుకామలకాబ్దనాదా
మత్స్యాక్షిణాహిమవరీమణిబంధదాహాః,
క్షీరామృతాజ్యదధిమాహిషమజ్ఝటా స్యా
న్ముద్గైణశృంగవిజయా అపి కామిలాయాః. 40

టీ. శుంఠీ,=సొంటి, పటోల = చేదుపొట్ల, మధుక= యష్టిమధుకము,ఆమలక=ఉసిరిక, అబ్దనాదాః=చిత్తి, మత్స్యాక్షిణా=పొన్నగంటి, కామ=పచ్చకప్పూరము, వరీ=పిల్లిపీచర గడ్డలు, మణిబంధదాహాః=మణికట్టునకాల్చుట, క్షీర=పాలు, అమృతా=తిప్పతీఁగె, ఆజ్య=నెయ్యి, దధిమాహిషం = బఱ్ఱె పెరుగు,అఝటా=నేలయుసిరిక,ముద్గ=పెసలు,ఏణశృంగ=దుప్పి కొమ్ము, విజయా=బంగి, ఇది కామిలారోగమును పోగొట్టును.

శోఫ (వాపు) కు.

శ్లో. వర్షాభూదశమూలదారులశునం బ్రాహ్మీ గవాక్షీ శివా
రాస్నా శుక్తిపునర్నవార్ద్రికయువక్షారం త్రివృన్మోరటాః,
దంతీముర్మురిపంచకోలరజనీ కంకుష్ఠలోహేక్షురం
గోమూత్రాజపురీషమూత్రమథితంశోఫంహరంత్యంజసా.

టీ. వర్షాభూ=గలిజేరు, దశమూల=దశమూలములు, దారు=దేవదారు, లశునం=వెల్లుల్లి, బ్రాహ్మీ=సరస్వతియాకు, గవాక్షీ=బుడమతీఁగె,శివా=కరకకాయలు, రాస్నా=దుంపరాస్నము, శుక్తి=ముత్యపుచిప్పలు, పునర్నవా=అటికమామిడి, ఆర్ద్రిక=అల్లము, యవక్షార=యవక్షారము, త్రివృత్ = తెగడ, మోరటాః=చాగ, దంతీ=నాగదంతి, ముర్మురి = చేనుమల్లె,

మాధుర్యపానఘ్నసారవల్లీ
త్రాయంతి ముస్తాశ్చ మసూరికాయాః. 43

టీ. వాసా=అడ్డసరము, వరీ=పిల్లిపీచరగడ్డలు, నింబ=వేము, పటోల=చేదుపొట్ల, రాత్రి=పసపు, బ్రాహ్మీ=సరస్వతి యాకు, కునింబా=నేలవేము, ఆజ్య=నెయ్యి, విభూతి=బూడిద, మూర్వా=చాగ, మాధురీ=అతిమధురము, ఉపానత్=చెప్పుతట్టాకు, ఘనసార=పచ్చకర్పూరము, వల్లీ=తిప్పతీఁగె-త్రాయంతి-క్రామగు, ముస్తా=తుంగముస్తలు, ఇవి మసూరికా రోగమును పోఁగొట్టును.

శీతపిత్తమునకు.

భూతి శ్చ మరిచచూర్ణాబ్దస్వనసర్షపగుడూచికాపత్రాః,
సైంధవచందనసర్పి స్సేవ్యం నిఘ్నంతి శీతపిత్తార్తిమ్. 44

టీ. భూతిః=ఏరుపిడకలబూడిద, మరిచచూర్ణ=మిరియాలపొడి, అబ్దస్వన=చిత్త్రి, సర్షప=ఆవాలు, గుడూచికాపత్రా=తిప్పతీఁగెఆకులు, సైంధవ=సైంధవలవణము, చందన=శ్రీగంధము, సర్పిః=నెయ్యి, సేవ్య=వట్టివేరు, ఇవి శీతపిత్తరోగము పోఁగొట్టును.

కుష్ఠవ్యాధికి.

వర్షాభూపిచుమందచందనవరాశమ్యాకసేవ్యావచా
త్రాయంతీ నవమల్లికాసనహరా జ్యోతిష్మతీమార్కవాః,
జీమూతార్కపటోలగంధకశిలాతాళస్నుహీ మోరటా
దార్వీవాయసజంఘికాగృహభవో ధూమో విశాలా నిశా.

మాధుర్యపానఘనసారవల్లీ
త్రాయంతి ముస్తాశ్చ మసూరికాయాః. 43

టీ. వాసా=అడ్డసరము, వరీ=పిల్లిపీచరగడ్డలు, నింబ=వేము, పటోల=చేదుపొట్ల, రాత్రి=పసవు, బ్రాహ్మీ=సరస్వతి యాకు, కునింబా=నేలవేము, ఆజ్యా=నెయ్యి, విభూతి=బూడిద, మూర్వా=చాగ, మాధురీ=అతిమధురము, ఉపానత్=చెప్పుతక్కాకు, ఘనసార=పచ్చకర్పూరము, వల్లీ=తిప్పతీఁగె-త్రాయంతి-గ్రానుగు, ముస్తా=తుంగముస్తలు, ఇవి మసూరికా రోగమును పోగొట్టును.

శీతపిత్తమునకు.

భూతిశ్చ మరిచచూర్ణాబ్దస్వనసర్షపగుడూచికా పత్రాః,
సైంధవచందనసర్పిస్సేవ్యం నిఘ్నంతి శీతపిత్తార్తిమ్. 44

టీ. భూతిః=ఏరుపిడకలబూడిద, మరిచచూర్ణ=మిరియాలపొడి, అబ్దస్వన=చిత్తి, సర్షప=ఆవాలు, గుడూచికా పత్రా=తిప్పతీఁగెఆకులు, సైంధవ=సైంధవలవణము, చందన=శ్రీగంధము, సర్పిః=నెయ్యి, సేవ్యా=వట్టివేరు, ఇవి శీతపిత్తరోగమును పోగొట్టును.

కుష్ఠవ్యాధికి.

వస్త్రాభూపిచుమందచందనవరాశమ్యాకసేవ్యావచా
త్రాయంతీ నవమల్లికాసనహరా జ్యోతిష్మతీమార్కవాః,
జీమూతార్కపటోలగంధకశిలాతాళస్నుహీమారటా
దార్వీవాయసజంఘికాగృహభవో ధూమో విశాలా నిశా.

శ్విత్రమున (బొల్లి) కు.

నీలీవరాలశునవాకుచిలోహచూర్ణం
శమ్యాకవల్గుమధురాసనశంఖపుష్పమ్,
ద్వీపిద్విపాజినమరుష్కర మిత్యమూని
శ్విత్రం హరం త్యపి చ కుష్ఠహరౌషధాని. 47

టీ. నీలీ=నీలియాకు, వరా=త్రిఫలములు, లశున=వెల్లుల్లి, వాకుచి=బావంచివిత్తులు, లోహచూర్ణం=ఇనుపరాపొడి, శమ్యాక=రేల, వల్గు=కాసరవిత్తులు, మధురాసన=పొన్న, శంఖపుష్ప=గంటెన, ద్వీపిద్విపాజిన=పులితోలు-ఏనుఁగుచర్మము, అరుష్కరం=నల్లజీడి, ఇవియు కుష్ఠహరౌషధములును శ్విత్రమును నశింపంజేయును.

క్రిమిరోగమునకు.

బ్రహ్మత్రుమహాబీజవేల్లఝురసీపథ్యా వచా యక్షుదృక్
నిర్గుండీ ఘనచందనాః క్రిమిరిపు స్తూద్దాలకం కీచకమ్,
హింగ్వగ్నికణకారవేల్లలశునక్షారాంబుకర్ణీ శివా
వేతాగ్రిశ్చక్రిమిహాస్త్వరుష్కరమజామోదోపనాహౌతథా.

టీ. బ్రహ్మత్రుమహాబీజ = మోదుగువిత్తులు, వేల్ల=వాయువిడంగములు, ఝురసీ=చేఁతరాసి, పథ్యాః=కరకకాయ, వచా=వస, యక్షుదృక్=గచ్చకాయ, నిర్గుండీ=వావిలి, ఘన=తుంగముస్తలు, చందన=శ్రీగంధము, క్రిమిరిపు=జంతుఓమము, ఉద్దాలక=కొండగోఁగు, కీచక=బొంగువెదురు, హింగు=ఇంగువ, అగ్ని=చిత్రమూలము, కణ=పిప్పళ్లు - కారవేల్ల - ఆగాకరగడ్డ, లశున=వెల్లుల్లి, క్షార=యవక్షారము, అంబుకర్ణీ=ఎలిక

శ్విత్రమున (బొల్లి) కు.

నీలీవరాలశునవాకుచిలోహచూర్ణం
శమ్యాకవల్గుమధురాసనశంఖపుష్పమ్,
ద్వీపిద్విపాజినమరుష్కర మిత్యమూని
శ్విత్రం హరం త్యపి చ కుష్ఠహరౌషధాని. 47

టీ. నీలీ=నీలియాకు, వరా=త్రిఫలములు, లశున=వెల్లుల్లి, వాకుచి=బావంచివిత్తులు, లోహచూర్ణం=ఇనుపరాపొడి, శమ్యాక=తేల, వల్గు=కాసరవిత్తులు, మధురాసన=పొన్న, శంఖపుష్ప=గంటెన, ద్వీపిద్విపాజిన = పులితోలు- ఏనుఁగుచర్మము, అరుష్కరం=నల్లజీడి, ఇవియు కుష్ఠహరౌషధములును శ్విత్రమును నశింపంజేయును.

క్రిమిరోగమునకు.

బ్రహ్మక్ష్మారుహబీజవేల్లఝురసీపథ్యా వచా యక్షుదృక్
నిర్గుండీ ఘనచందనాః క్రిమిరిపు స్తూద్దాలకం కీచకమ్,
హింగ్వగ్నికణకారవేల్లలశునక్షారాంబుకర్ణీ శివా
వేత్రాశ్చ క్రిమిహాస్త్వరుష్కరమజామోదోపనాహౌ తథా.

టీ. బ్రహ్మక్ష్మారుహబీజ = మోదుగువిత్తులు, వేల్ల=వాయువిడంగములు, ఝురసీ=చేఁతరాసి, పథ్యాః=కరకకాయ, వచా=వస, యక్షుదృక్=గచ్చకాయ, నిర్గుండీ=వావిలి, ఘన=తుంగముస్తలు, చందన=శ్రీగంధము, క్రిమిరిపు=జంతుఓమము, ఉద్దాలక=కొండగోఁగు, కీచక=బొంగువెదురు, హింగు=ఇంగువ, అగ్ని=చిత్రమూలము, కణ=పిప్పళ్లు - కారవేల్ల - ఆగాకరగడ్డ, లశున=వెల్లుల్లి, క్షార=యవక్షారము, అంబుకర్ణీ=ఎలిక

చిత్రామువదము, హింగు = ఇంగువ, ప్రసారిణి = లంజెసవరము (గొంతెమగొమరు), పునర్నవ = గలిజేరు, గేహాధూమ = కరిధూపము, తర్కారి = తక్కలి (తక్కెడాకు), గుగ్గులు = గుగ్గిలము, సుధాద్వయి = బొంతజెముడు=కోలజెముడు, వీలు = గోగు, తైల=నూనె, కార్పాసబీజ = ప్రత్తివిత్తులు, సరళ = పెద్దదేవదారు (సరళదేవదారు), ఇవి వాతవ్యాధులను నశింపఁజేయును.

పిత్తవ్యాధులకు.

శ్లో. మత్స్యాక్షీ తృణ పంచమూలఫలినీ భూశర్కరాశర్కరా
ద్రాక్షావాలుక సేవ్యగోపవనితాఖర్జూరవాశామృతాః,
భద్రశ్రీఘనసారనింబమధుకన్యగ్రోధబోధిద్రుమ
ప్లక్షోదుంబర మజ్జతిందుకవరీ ధాత్రీవిదారీఘనాః. 51
జీవంతీ ఘననాదదాడిమఫలం క్షీరాజ్యకేరీపయో
దూర్వానింబపటోలపత్రకజపాపుష్పం మధూకోద్భవమ్,
కన్యావాల్లకపద్మకందతగరా శ్లైష్మలేయురంభాఫలం
పుష్పోర్వారుఫలంచశిగ్రుకుసుమం పిత్తం నిహంతిధ్రువమ్.

టీ. మత్స్యాక్షీ = పొన్నగంటి, తృణపంచమూల= తృణపంచమూలములు, ఫలినీ= ప్రేంకణము, భూశర్కరా= భూమి చక్కెరగడ్డ, శర్కరా = చక్కెర, ద్రాక్షా=ద్రాక్ష, వాలుక=కురువేరు, సేవ్య=వట్టివేరు, గోపవనితా=సుగంధపాల, ఖర్జూర=ఖర్జూరము, వాశా=అడ్డసరము, అమృత=తిప్పతీఁగె, భద్రశ్రీ=శ్రీగంధము, ఘనసార=పచ్చకర్పూరము, నింబ =వేము, మధుక=యష్టిమధుకము, న్యగ్రోధ = మఱ్ఱి, బోధి

చిట్టాముదము, హింగు = ఇంగువ, ప్రసారిణి = లంజెసవరము (గొంతెమగొమరు), పునర్నవ = గలిజేరు, గేహాధూమ = కరిధూపము, తర్కారి = తక్కలి (తక్కెడాకు), గుగ్గులు = గుగ్గిలము, సుధాద్వయి = బొంతజెముడు=కోలజెముడు, పీలు = గోగు, తైల=నూనె, కార్పాసబీజ = ప్రత్తివిత్తులు, సరళ = పెద్దదేవదారు (సరళదేవదారు), ఇవి వాతవ్యాధులను నశింపఁజేయును.

పిత్తవ్యాధులకు.

శ్లో. మత్స్యాక్షీ తృణ పంచమూలఫలినీ భూశర్కరాశర్కరా
ద్రాక్షావాలుక సేవ్యగోపవనితాఖర్జూర వాశామృతాః,
భద్రశ్రీఘనసారనింబమధుకన్యగ్రోధబోధిద్రుమ
ప్లక్షోదుంబర మబ్జతిందుకవరీ ధాత్రీవిదారీఘనాః. 51
జీవంతీ ఘననాదదాడిమఫలం క్షీరాజ్య కేరీపయో
దూర్వానింబపటోలపత్రకజపాపుష్పం మధూకోద్భవమ్,
కన్యావాల్లకపద్మకందతగరా శైవలేయరంభాఫలం
పుష్పోర్వారుఫలంచశిగ్రుకుసుమం పిత్తం నిహంతిధ్రువమ్.

టీ. మత్స్యాక్షీ = పొన్నగంటి, తృణపంచమూల= తృణపంచమూలములు, ఫలినీ = ప్రేంకణము, భూశర్కరా= భూమి చక్కెరగడ్డ, శర్కరా = చక్కెర, ద్రాక్షా=ద్రాక్ష, వాలుక=కురువేరు, సేవ్య=వట్టివేరు, గోపవనితా=సుగంధపాల, ఖర్జూర=ఖర్జూరము, వాశా=అడ్డసరము, అమృత=తిప్పతీఁగె, భద్రశ్రీ=శ్రీగంధము, ఘనసార=పచ్చకర్పూరము, నింబ =వేము, మధుక=యష్టిమధుకము, న్యగ్రోధ = మఱ్ఱి, బోధి

ధాన్యామ్లేక్షుర కేతకీరసమిశీత్వ్మామ్లపీలుపంచాంగుళా
వేణ్వాప ర్తఫలామృతాగరుగదా వాతాసృజో నాశనాః.55

టీ. రాస్నా=దుంపరాస్నము, మోరట=చాగ, యామినీ=పసుపు, నకులికా=సర్పాక్షి, దేవాహ్వ = దేవదారు, యష్టి=యష్టిమధుకము, బలా=చిట్టాముట్టి, వాలుక్యా=కురువేరు, దశమూల=దశమూలములు, శైలజ=శిలాజతు, తిల=నువ్వులు, క్షుద్ర=వాఁకుడు, కంపిల = కంపిల్లము, ధాన్యామ్ల=కలి, ఇక్షుర=గోలిమిడి, కేతకీరస=మొగలిచండ్లరసము, మిశి=సదాప, త్వ్మామ్ల=ఉశిరికపప్పు, పీలు=గోగు, పంచాంగుది=ఆముదపుచెట్టు, వేణు=వెదురు, ఆవ ర్తఫల=నులిదడకాయ, అమృత=తిప్పతీఁగె, అగరు=కృష్ణాగరు, గదా=చెంగల్వకోష్ఠు, ఇవి వాతర క్తమును హరించును.

సుడికుఱుపునకు.

శ్లో. జీవంతీఛిన్నరుహాకణాశ్వగంధద్విపంచమూలాని,
ఐలేయకలశునబలామధుకాని చ నియత మావ ర్తఘ్నాని.

టీ. జీవంతీ=పాలకూర, చిన్నరుహా=తిప్పతీఁగె, కణా=పిప్పళ్లు, అశ్వగంధ = పెన్నేరుగడ్డ, ద్విపంచమూలాని=దశమూలములు, ఐలేయక=నూగుదోస(కూతురుబుడమ),లశున=వెల్లుల్లి, బలా=చిట్టాముట్టి, మధుక = యష్టిమధుకము, ఇవి సుడి (ఆవ ర్తవ్రణ) కుఱుపును నశింపఁజేయును.

అతిస్థౌల్యరోగమునకు.

శ్లో. విడంగకాలాయసచూర్ణతైల
కుళుత్థగుగ్గుల్వసనానలాని,

ధాన్యామ్లేక్షుర కేతకీరసమిశీ ధాత్రీపీలుపంచాంగుళా
వేణ్వావ ర్తఫలామృ తాగరుగదా వాతాసృజో నాశనాః.55

టీ. రాస్నా=దుంప రాస్నము, మోరట=చాగ, యామినీ=పసుపు, నకులి కా=సర్పాక్షి, దేవాహ్వ = దేవదారు, యష్టి=యష్టిమధుకము, బలా=చిట్టాముట్టి, వాలుకా=కురువేరు, దశమూల=దశమూలములు, శైలజ=శిలాజతు, తిల=నువ్వులు, క్షుద్ర=వాఁకుడు, కంపిల = కంపిల్లము, ధాన్యామ్ల=కలి, ఇక్షుర=గొలిమిడి, కేతకీరస=మొగలిచండ్లరసము, మిశీ=సదాప, ధాత్రీ=ఉశిరికపప్పు, పీలు=గోగు, పంచాంగుది=ఆముదపుచెట్టు, వేణు=వెదురు, ఆవర్తఫల=నులిదడకాయ, అమృత=తిప్పతీఁగె, అగరు=కృష్ణాగరు, గదా=చెంగల్వకోష్టు, ఇవి వాతరక్తమును హరించును.

సుడికుఱుపునకు.

శ్లో. జీవంతీఛిన్న రుహాకణాశ్వగంధద్విపంచమూలాని,
ఐలేయకలశునబలామధుకాని చ నియత మావ ర్తఘ్నాని.

టీ. జీవంతీ=పాలకూర, చిన్నరుహా=తిప్పతీఁగె, కణా=పిప్పళ్లు, అశ్వగంధ = పెన్నేరుగడ్డ, ద్విపంచమూలాని=దశమూలములు, ఐలేయక=నూగుదోస(కూతురుబుడము), లశున=వెల్లుల్లి, బలా=చిట్టాముట్టి, మధుక = యష్టిమధుకము, ఇవి సుడి (ఆవర్తవ్రణ) కుఱుపును నశింపఁజేయును.

అతిస్థౌల్యరోగమునకు.

శ్లో. విడంగకాలాయసచూర్ణ తైల
కుళుత్థగుగ్గుల్వసనానలాని,

క్షీరిణ్యాఽథ చదాడిమో వటపయో వంధ్యాకటూదుంబరం
సంధ్యాయా పయసా చ మజ్జనదినే పీతా ప్రసూతే సుతమ్. 58

టీ. శార్ఙ్గేష్టా=పులిచెంచలి, హయగంధికా = పెన్నేరుగడ్డ, ధనదదృక్=గచ్చకాయ, లక్ష్మీ=అత్తపత్తియాకు (హస్తపత్తియాకు), నరీ=పిల్లిపీచరగడ్డలు (పిల్లితేగలు), వందకీ=రాగిబదనిక, మూలం=పిప్పలీమూలము (మోడి), శుక్తి=ముత్యపుచిప్పలు, పునర్నవే= తెల్లగలిజేరు-ఎఱ్ఱగలిజేరు, కతక=చిల్లగింజలు, శ్వేతంపూలాసకం=తెల్లపూలి, క్షీరిణ్యా=గూడపాల, దాడిమ=దానిమ్మ, వటపయః=మఱ్ఱిపాలు, వంధ్యాకం=గొడ్డుఆకాకర (వంధ్యాకర్కోటకి), ఔదుంబర = అత్తి, ఈవస్తువులను పాలతో రజస్వలా (ముట్టు) స్నానదినమునఁ ద్రాగించిన గొడ్రాలు బిడ్డలఁ గనును.

గర్భిణీ స్త్రీలకు హితమగునవి.

శ్లో. నవనీతదుగ్ధసర్పిర్జాంగల సిత జీవనీయాని,
అన్యాని చ మధురద్రవ్యాణి సుఖం సందిశంతి గర్భిణ్యాః.

టీ. నవనీత=వెన్న, దుగ్ధ=పాలు, సర్పిః=నెయ్యి, జాంగల=జాంగలమాంసము, సితా=చక్కెర, జీవనీయాని=జీవనీయగణద్రవ్యములు. ఇవియును, ఇతరములగు మధురద్రవ్యములును చూలాలికి సుఖము నిచ్చును.

గర్భస్రావరోగమునకు.

శ్లో. శారిబా చందనం ద్రాక్షా లోధ్రజాంబవపల్లవమ్,
గర్భస్రావహరం చైత న్నారీణాం సుఖకారణమ్. 60

క్షీరిణ్యాఽథచదాడిమోవటపయోవంధ్యాకమౌదుంబరం
సంధ్యాయాఃపయసాచమజ్జనదినే పీతాప్రసూతేసుతమ్. 58

టీ. శార్ఙ్గేష్టా=పులిచెంచలి, హయగంధికా = పెన్నేరుగడ్డ. ధనదదృక్=గచ్చకాయ, లక్ష్మీ=అత్తపత్తియాకు (హస్తపత్తియాకు), నరీ=పిల్లిపీచరగడ్డలు (పిల్లితేగలు), వందకీ=రాగిబదనిక, మూలం=పిప్పలీమూలము (మోడి), శుక్తి=ముత్యపుచిప్పలు, పునర్నవే= తెల్లగలిజేరు-ఎఱ్ఱగలిజేరు, కతక=చిల్లగింజలు, శ్వేతంపూలాసకం= తెల్లపూలి, క్షీరిణ్యా=గూడపాల, దాడిమ=దానిమ్మ, వటపయః=మఱ్ఱిపాలు, వంధ్యాకం=గొడ్డుఆకాకర (వంధ్యాకర్కోటకి), ఔదుంబర = అత్తి, ఈవస్తువులను పాలతో రజస్వలా(ముట్టు) స్నానదినమునఁ ద్రాగించిన గొడ్రాలు బిడ్డలఁ గనును.

గర్భిణీస్త్రీలకు హితమగునవి.

శ్లో. నవనీతదుగ్ధసర్పిర్జాంగల సిత జీవనీయాని,
అన్యాని చ మధురద్రవ్యాణి సుఖం సందిశంతి గర్భిణ్యాః.

టీ. నవనీత=వెన్న, దుగ్ధ=పాలు, సర్పిః=నెయ్యి, జాంగల=జాంగలమాంసము, సితా=చక్కెర, జీవనీయాని=జీవనీయగణద్రవ్యములు. ఇవియును, ఇతరములగు మధురద్రవ్యములును చూలాలికి సుఖము నిచ్చును.

గర్భస్రావరోగమునకు.

శ్లో. శారిబా చందనం ద్రాక్షా లోధ్రజాంబవపల్లవమ్,
గర్భస్రావహరం చైతన్నారీణాం సుఖకారణమ్. 60

బాలరోగములకు.

శ్లో. శమనాని యాని చైషాం నాన్యాని చ భేషజాని తీక్ష్ణాని,
తేషు గదేషు శిశూనాముపయుంజ్యాన్మాత్రయా కనీయస్యా.

టీ. ఏషాం=ఈయౌషధములలో, శిశూనాం=బాలుర, గదేషు=రోగములందు, యానిశమనాని = ఏవిశామకములైనవి — చెప్పంబడినవో వాని నుపయోగింపవలయును. అన్యాని తీక్ష్ణాని నోపయుంజ్యాత్=ఇతరములగుతీక్ష్ణగుణము గలవాని నుపయోగింపరాదు. తేషు గదేషు కనీయస్యా మాత్రయా ఉపయుంజ్యాత్ = ఆబాలురరోగములందు చిన్నది యగుమాత్ర (ప్రమాణము) చే నౌషధము నీయందగు.

బాలగ్రహములకు

శ్లో. సర్పత్వగ్ఘృతకుష్ఠసర్షపవచాగోశృంగవాలోరువిట్
కార్పాసాస్థిసురద్రుభూర్జరజనీనింబత్వచా ధూపనమ్,
స్నానం జంబుకపిత్థకింశుకబలాక్షీరద్రుసిద్ధాంబునా
మంత్రస్నానబలిశ్చ సత్క్రియమస్తృతో బాలగ్రహం నాశయేత్.

టీ. సర్పత్వక్ = పాముకుబుసము, ఘృత = నెయ్యి, కుష్ఠ = చెంగల్వకోష్ఠు, సర్షప = ఆవాలు, వచా = వస, గోశృంగవాలోరువిట్ = ఆవుకొమ్ము - ఆవువెంట్రుకలు - ఆవుపేడ, కార్పాసాస్థి = ప్రత్తిగింజలు, సురద్రు=దేవదారు, భూర్జ = భూజపత్రి, రజనీ = పసవు, నింబత్వచాధూపనం = వేపచెక్క-వీనినిపొగ వేయుట, జంబుకపిత్థకింశుకబలాక్షీరద్రుసిద్ధాంబునాస్నానం= నేరేడు, వెలగ, మోదుగ, చిట్టాముట్టి, మఱ్ఱి, రావి, అత్తి, జువ్వి, కలుజువ్వి, వీని ఆకులువై చికాచిన నీటిచే

బాలరోగములకు.

శ్లో. శమనాని యాని చైషాం నాన్యాని చ భేషజాని తీక్ష్ణాని,
గదేషుగదేషుశిశూనాముపయుంజ్యాన్మాత్రయా కనీయస్యా.

టీ. ఏషాం=ఈయౌషధములలో, శిశూనాం=బాలుర, గదేషు=రోగములందు, యానిశమనాని = ఏవిశామకములైనవి — చెప్పంబడినవో వాని నుపయోగింపవలయును. అన్యాని తీక్ష్ణాని నోపయుంజ్యాత్=ఇతరములగుతీక్ష్ణగుణము గలవాని నుపయోగింపరాదు. తేషు గదేషు కనీయస్యా మాత్రయా ఉపయుంజ్యాత్ = ఆ బాలురరోగములందు చిన్నది యగుమాత్ర (పరిమాణము) చే నౌషధము నీయం దగు.

బాలగ్రహములకు

శ్లో. సర్పత్వగ్ఘృతకుష్ఠసర్షపవచాగోశృంగవాలోరువిట్
కార్పాసాస్థిసురద్రుభూర్జరజనీనింబత్వచా ధూపనమ్,
స్నానం జంబుకపిత్థకింశుకబలాక్షీరద్రుసిద్ధాంబునా
తైలస్నానబలి శ్చ సత్క్రియమస్మృతో బాలగ్రహం నాశయేత్.

టీ. సర్పత్వక్ = పాముకుబుసము, ఘృత = నెయ్యి, కుష్ఠ = చెంగల్వకోష్ఠు, సర్షప = ఆవాలు, వచా = వస, గోశృంగవాలోరువిట్ = ఆవుకొమ్ము - ఆవువెంట్రుకలు - ఆవుపేడ, కార్పాసాస్థి = ప్రత్తిగింజలు, సురద్రు= దేవదారు, భూర్జ = భూర్జపత్రి, రజనీ = పసవు, నింబత్వచాధూపనం = వేపచెక్కవీనిని పొగవేయుట, జంబుకపిత్థకింశుకబలాక్షీరద్రుసిద్ధాంబునాస్నానం= నేరేడు, వెలగ, మోదుగ, చిట్టాముట్టి, మఱ్ఱి, రావి, అత్తి, జువ్వి, కలుజువ్వి, వీని ఆకులువైచికాచిన నీటిచే

తీక్ష్ణం స్నాపన మంజనం ప్రహారణం సంత్రాసనం తర్జనం
కించి త్సాన్త్వపనహార్షిణం చ శమయే దున్మాదమత్యుల్బణమ్.

టీ. ద్రాక్షా = ద్రాక్ష, అంభః = కురువేరు, మధు= తేనె, లోహితాంగ=గిలకట, మధుకా = యష్టిమధుకము, స్తన్య=చనుబాలు, ఇక్షు=చెఱకుపాలు, గోరోచన=గోరోచనము, శార్దూలామిష=పులిమాంసము, పృష్ఠ్య=బూడిదగుమ్మడి, చందన=శ్రీగంధము, వరీ=పిల్లి తేగలు, బ్రాహ్మీ = సరస్వతి యాకు, పయోదా = తుంగముస్తలు, ఘనాః=చిత్తి, తీక్ష్ణం= మిరియాలు, స్నాపనం=స్నానము, అంజనం=కలికము (కాటుక వేయుట), ప్రహారణం=కొట్టుట, సంత్రాసం=భయము గలిగించుట, తర్జనం=బెదరించుట, కించిత్సాన్త్వపనహార్షణం=కొంచముగనిదిరించుట-సంతోషము గలిగించుట; ఇవి ఉన్మాదమును (పిచ్చిని) పోగొట్టును.

అపస్మారమునకు.

శ్లో. గోజిహ్వాశ్వసృగాలనాగ నకులీమార్జాలగోధాగవాం
పిత్తేన త్రిఫలాకరంజలశునవ్యోషైశ్చ నస్యం ముహుః,
పానం పంచకగవ్యశంఖకుసుమం బ్రాహ్మీవరీశాంబా
పుష్యాణాం చహారత్యపస్మృతిరుజం ధూపశ్చ నింబచ్ఛదైః. 68

టీ. గోజిహ్వా=ఎద్దునాలుకఆకు (గావుజబాన్), అశ్వసృగాలనాగనకులీమార్జాల గోధాగవాంపిత్తేన=గుఱ్ఱము, నక్క, ఏనుగు, ముంగిస, పిల్లి, ఉడుము, ఆవు వీని చేదుకట్టులచేత, త్రిఫల=త్రిఫలములు, కరంజ=కానుగు, లశున=వెల్లుల్లి, వ్యోషైః=త్రికటుకములు వీనిచేతను, నస్యంముహుః=మాటి మా

తీక్ష్ణం స్నాపన మంజనం ప్రహారణం సంత్రాసనం తర్జనం
కించి త్స్వాపనహర్షణంచ శమయే దున్మాదమత్యుల్బణమ్.

టీ. ద్రాక్షా = ద్రాక్ష, అంభః = కురువేరు, మధు= తేనె, లోహితాంగ=గిలకట, మధుకా = యష్టిమధుకము, స్తన్య=చనుబాలు, ఇక్షు=చెఱకుపాలు, గోరోచన=గోరోచనము, శార్దూలామిష=పులిమాంసము, పుష్య=బూడిదగుమ్మడి, చందన=శ్రీగంధము, వరీ=పిల్లితేగలు, బ్రాహ్మీ = సరస్వతియాకు, పయోదా = తుంగముస్తలు, ఘనాః=చిత్ర్తి, తీక్ష్ణం= మిరియాలు, స్నాపనం=స్నానము, అంజనం=కలికము (కాటుక వేయుట), ప్రహారణం=కొట్టుట, సంత్రాసం=భయము గలిగించుట, తర్జనం=బెదరించుట, కించిత్స్వాపనహర్షణం=కొంచముగనిదిరించుట-సంతోషము గలిగించుట; ఇవి ఉన్మాదమును (పిచ్చిని) పోగొట్టును.

అపస్మారమునకు.

శ్లో. గోజిహ్వాశ్వసృగాలనాగ నకులీమార్జాలగోధాగవాం
పిత్తేన త్రిఫలాకరంజలశునవ్యోషైశ్చ నస్యం ముహుః,
పానం పంచకగవ్యశంఖకుసుమం బ్రాహ్మీవరీశాంబా
పుష్యాణాంచహరత్యపస్మృతిరుజంధూపశ్చనింబచ్ఛదైః. 68

టీ. గోజిహ్వా=ఎద్దునాలుకఆకు (గావుజబాన్), అశ్వసృగాలనాగనకులీమార్జాల గోధాగవాంపిత్తేన=గుఱ్ఱము, నక్క, ఏనుగు, ముంగిస, పిల్లి, ఉడుము, ఆవు వీని చేదుకట్టలచేత, త్రిఫల=త్రిఫలములు, కరంజ=కానుగు, లశున=వెల్లుల్లి, వ్యోషైః=త్రికటుకములు వీనిచేతను, నస్యంముహుః=మాటి మా

టీ. సౌవీరాంజన=సౌవీరాంజనము, శంఖ=శంఖము, తుత్థయుగళీ = మయూరతుత్థము-పాలతుత్థము, సింధూత్థ=సైంధవలవణము, పుష్పాంజన=పుష్పాంజనము, స్రోతోంజః=స్రోతోంజనము, స్ఫటిక=స్ఫటికము, ఇందు=పచ్చకర్పూరము, చందన=శ్రీగంధము, కణా=పిప్పలి, పాథోధిఫేన=సముద్రపు నురుగు, క్షుపా=పసుపు, దార్వీ=మ్రానిపసుపు, గైరిక=కావిరాయి, గంధ = గంధకము, తాళక = తాళకము, శిలా=మణిశిల, సూత = పాదరసము, అహి = సీసము, కాసీసకం = అన్నభేది,జాతీకోశ = జాజికాయ, రసాంజనం = రసాంజనము (దార్వీక్వాథోద్భవము), మధుకం = యష్టిమధుకము,చించాఫలం=చింతపండు-చింతగింజలు,రత్నానాం నవకం =నవరత్నములు, గవాదిదశనాః=ఆవు మొదలగువానిపండ్లు, తేషాంశృంగాణి=వానికొమ్ములు, వచా=వస, హేమాద్యాధాతవః=బంగారుమొదలగు ధాతువులు, శ్రుతిమలం = చెవిగులిమి, బోధిద్రుపత్ర = రావిచిగురు, ఉత్పలం = కలువగడ్డ, గాయత్రీ = చండ్ర, సిత = చక్కెర, కర్ణి = దింటెన, హంసపదికా = హంసపాది, శ్వేతః పూలాసకః = తెల్లపూలి, మూలః = మోడి, శ్వేతపునర్నవా = తెల్లగలిజేరు, కతకం = చిల్లగింజలు, లోధ్ర = లొద్దుగ, శిలా=శిలాజతు, కుంకుమ=కుంకుమపువ్వు, ధాత్రీ =ఉసిరిక, పీతకరోహిణీ = పీతరోహిణి, గద = చెంగల్వకోష్ఠు, బలా = చిట్టాముట్టి, కాంస్యం = కంచు, కరంజోద్భవం=కానుగువిత్తులు, జీవంతీ=పాలకూర, శబరేక్షణా=లొద్దుగభేదము, లవణికా=మాల్కంగిణి, మేఘారవ=చిఱ్ఱి, గృంజనం=తెల్లనీరుల్లిగడ్డ, లక్ష్మీవాస=తామరపు

టీ. సౌవీరాంజన=సౌవీరాంజనము, శంఖ=శంఖము, తుత్థయుగళీ = మయూరతుత్థము-పాలతుత్థము, సింధూత్థ=సైంధవలవణము, పుష్పాంజన=పుష్పాంజనము, స్రోతోంజః=స్రోతోంజనము, స్ఫటిక=స్ఫటికము, ఇందు=పచ్చకర్పూరము, చందన=శ్రీగంధము, కణా=పిప్పలి, పాథోధిఫేన=సముద్రపునురుగు, క్షపా=పసుపు, దార్వీ=మ్రానిపసుపు, గైరిక=కావిరాయి, గంధ = గంధకము, తాళక = తాళకము, శిలా=మణిశిల, సూత = పాదరసము, అహి = సీసము, కాసీసకం = అన్నభేది,జాతీకోశ = జాజికాయ, రసాంజనం = రసాంజనము (దార్వీక్వాథోద్భవము), మధుకం = యష్టిమధుకము,చించాఫలం=చింతపండు-చింతగింజలు,రత్నానాం నవకం =నవరత్నములు, గవాదిదశనాః=ఆవు మొదలగువానిపండ్లు, తేషాంశృంగాణి=వానికొమ్ములు, వచా=వస, హేమాద్యా ధాతవః=బంగారుమొదలగు ధాతువులు, శ్రుతిమలం = చెవిగులిమి, బోధిద్రుపత్ర = రావిచిగురు, ఉత్పలం = కలువగడ్డ, గాయత్రీ = చంద్ర, సిత = చక్కెర, కర్ణి = దింటెన, హంసపదికా = హంసపాది, శ్వేతః పూలాసకః = తెల్లపూలి, మూలః = మోడి, శ్వేతపునర్నవా = తెల్లగలిజేరు, కతకం = చిల్లగింజలు, లోధ్ర = లొద్దుగ, శిలా=శిలాజతు, కుంకుమ=కుంకుమపువ్వు, ధాత్రీ =ఉసిరిక, పీతకరోహిణీ = పీతరోహిణి, గద = చెంగల్వకోష్టు, బలా = చిట్టాముట్టి, కాంస్యం = కంచు, కరంజోద్భవం=కానుగువిత్తులు, జీవంతీ=పాలకూర, శబరేక్షణా=లొద్దుగభేదము, లవణికా=మాల్కంగిణి, మేఘనాదవ=చిఱ్ఱి, గృంజనం=తెల్లనీరుల్లిగడ్డ, లక్ష్మీవాస=తామరపు

చాగ, వరాట=గవ్వ, లికుచామ్ల=నిమ్మపులుసు, వచా=వస, శతాహ్వా=సదాప, సింధూత్థ = సైంధవలవణము, గుగ్గులు= గుగ్గిలము, పలాండు=నీరుల్లి, సుధా=జెముడు,రసోన=వెల్లుల్లి, కార్పాసబాలఫల=పత్తిపిందె, సర్షపతైల=ఆవనూనె, తైల= నూనె, ఆవర్తనీఫల=నులిదడకాయ, సురాహ్వా=దేవదారు, నిశా=పసుపు, ఆర్ద్రికాని=అల్లము, వ్యోష=త్రికటుకములు, అజమూత్రి=మేకపంచితము,నృపవృక్షఫల=రేలకాయ,త్రిశూల్యాః=బంగి, చామర=సవరము, ఆరనాళ=కలి,ఇవి కర్ణరోగములను మాన్పును.

నాసారోగమునకు.

శ్లో. తాలీసోషణవహ్ని నాగరకణా మండూకపర్ణీ నిశా
నిర్గుండీతులసీకురూటచవికాపామార్గతర్కారిభిః,
భృంగాగస్త్యసురాహ్వా మూలకపురాజాజీద్వయగ్రంథిక
శ్రేష్ఠా వేల్లకరంజబీజలశునై ర్నశ్యంతి నాసామయాః. 75

టీ. తాళీస=తాళీసపత్రి, ఊషణగా=గజపిప్పలి,వహ్ని= చిత్రమూలము, నాగర=సొంటి, కణా=పిప్పలి, మండూకపర్ణి= సరస్వతియాకు, నిశా=పసపు, నిర్గుండీ=వావిలి, తులసీ=తులసి, కురూట=జుట్టుపుఆకు, చవిక=చవ్యము, అపామార్గ = ఉత్తరేణి, తర్కారీ=తక్కెడాకు, భృంగ=గుంటగలగర, అగస్త్య= అగసి, సురాహ్వా=దేవదారు, మూలక=ముల్లంగి, పుర=గుగ్గులు, అజాజీద్వయ=జీలకర్ర - నల్లజీలకర్ర, గ్రంథిక = మోడి, శ్రేష్ఠా=త్రిఫలములు, వేల్లా=వాయువిడంగములు, కరంజబీజ= కానుగువిత్తులు, లశున = వెల్లుల్లి, వీనిచేత నాసారోగములు నశించును.

చాగ, వరాట=గవ్వ, లికుచామ్ల=నిమ్మపులుసు, వచా=వస, శతాహ్వా=సదాప, సింధూత్థ = సైంధవలవణము, గుగ్గులు=గుగ్గిలము, పలాండు=నీరుల్లి, సుధా=జెముడు,రసోన=వెల్లుల్లి, కార్పాసబాలఫల=పత్తిపిందె, సర్షపతైల=ఆవనూనె, తైల=నూనె, ఆవర్తనీఫల=నులిదడకాయ, సురాహ్వా=దేవదారు, నిశా=పసుపు, ఆర్ద్రికాని=అల్లము, త్ర్యూష=త్రికటుకములు, అజమూత్రి=మేకపంచితము,నృపవృక్షఫల=రేలకాయ,త్రిశూల్యాః=బంగి, చామర=సవరము, ఆరనాళ=కలి,ఇవి కర్ణరోగము లను మాన్పును.

నాసారోగమునకు.

శ్లో. తాలీసోషణవహ్నినాగరకణా మండూకపర్ణీనిశా
నిర్గుండీతులసీకురూటచవికాపామార్గతర్కారిభిః,
భృంగాగస్త్యసురాహ్వామూలకపురాజాజీద్వయగ్రంథిక
శ్రేష్ఠావేల్లకరంజబీజలశునైర్నశ్యంతి నాసామయాః. 75

టీ. తాళీస=తాళీసపత్రి, ఊషణగా=గజపిప్పలి,వహ్ని=చిత్రమూలము, నాగర=సొంటి, కణా=పిప్పలి, మండూకపర్ణీ=సరస్వతియాకు, నిశా=పసపు, నిర్గుండీ=వావిలి, తులసీ=తులసి, కురూట=జుష్టుపుఆకు, చవిక=చవ్యము, అపామార్గ = ఉత్తరేణి, తర్కారీ=తక్కెడాకు,భృంగ=గుంటగలగర, అగస్త్య=అగసి, సురాహ్వా=దేవదారు, మూలక=ముల్లంగి, పుర=గుగ్గులు, అజాజీద్వయ=జీలకఱ్ఱ - నల్లజీలకఱ్ఱ, గ్రంథిక = మోడి, శ్రేష్ఠా=త్రిఫలములు, వేల్లా=వాయువిడంగములు, కరంజబీజ=కానుగువిత్తులు, లశున = వెల్లుల్లి, వీనిచేత నాసారోగములు నశించును.

నిర్గుండీఖదిరారిమేదయుగళీక్షీరద్రుమత్వగ్గదాః,
వాసాపిప్పలిమూలమాక్షికఘృతక్షారోపకుంచీవచా
విష్ణుక్రాంతపటోలకాశ్చ రసనాతాల్వామయచ్ఛేదనాః.

టీ. దార్వీ=మ్రానిపసపు, వ్యోష = త్రికటుకములు, శిలా=మణిశిల, నింబ= వేము, తులసీ=తులసి, సింధూత్థ=సైంధవ లవణము, పథ్యా=కరక కాయ, నిశా=పసపు, నిర్గుండీ=వావిలి, ఖదిరా=చంద్ర, అరిమేదయుగళీ = తుమ్మ - వెలితుమ్మ, క్షీరద్రుమత్వక్=మఱ్ఱి, రావి, అత్తి, జువ్వి, కలుజువ్వి పీని పట్టలు, గదా=చెంగల్వకోష్ఠు, వాసా=అడ్డసరము, పిప్పలిమూల=మోడి, మాక్షిక=తేనె, ఘృత=నెయ్యి, క్షార=యవక్షారము, ఉపకుంచ=పెద్దజీలకఱ్ఱ, వచా=వస, విష్ణుక్రాంత = విష్ణుక్రాంతము, పటోల=చేదుపొట్ల, ఇవి నాలుక, దవుడలు వీనియందు గలరోగములఁ బోగొట్టును.

ఆస్యపాకమునకు.

శ్లో. జాతీపత్రవరారిమేదమధుకక్షీరద్రునింబామయా
దార్వీవ్యోషవరాళ జీరకచతుర్జాతాబ్దతక్కోలకాః,
జంబూఖాదిరసారపార్థతులసీ గోమూత్రజాతీఫల
క్షౌద్రక్షీరశశాంకరాజతగరా స్సర్వాస్యరోగాపహాః. 79

టీ. జాతీపత్ర=జాపత్రి, వరా=త్రిఫలములు, అరిమేద= తుమ్మ, మధుక=ఇప్పపువ్వు, క్షీరద్రు=మఱ్ఱి, రావి, అత్తి, జువ్వి, కలుజువ్వి పీనిపట్టలు, నింబ=వేము, ఆమయ=చెంగల్వ కోష్ఠు, దార్వీ=మ్రానిపసుపు, వ్యోష = త్రికటుకములు, వరాళ=లవంగము, జీరక=జీలకఱ్ఱ, చతుర్జాత=చతుర్జాతకములు,

నిర్గుండీఖదిరారిమేదయుగళీక్షీరద్రుమత్వగ్గదాః,
వాసాపిప్పలిమూలమాక్షికఘృతక్షారోపకుంచీవచా
విష్ణుక్రాంతపటోలకాశ్చ రసనాతాల్వామయచ్ఛేదనాః.

టీ. దార్వీ=మ్రానిపసపు, వ్యోష = త్రికటుకములు, శిలా=మణిశిల, నింబ= వేము, తులసీ=తులసి, సింధూత్థ=సైంధవ లవణము, పథ్యా=కరక కాయ, నిశా=పసపు, నిర్గుండీ=వావిలి, ఖదిరా=చండ్ర, అరిమేదయుగళీ = తుమ్మ - వెలితుమ్మ, క్షీరద్రుమత్వక్=మఱ్ఱి, రావి, అత్తి, జువ్వి, కలుజువ్వి వీని పట్టలు, గదా=చెంగల్వకోష్టు, వాసా=అడ్డసరము, పిప్పలిమూల=మోడి, మాక్షిక=తేనె, ఘృత=నెయ్యి, క్షార=యవక్షారము, ఉపకుంచ=పెద్దజీలకఱ్ఱ, వచా=వస, విష్ణుక్రాంత = విష్ణుక్రాంతము, పటోల=చేదుపొట్ల, ఇవి నాలుక, దవుడలు వీనియందు గలరోగములఁ బోగొట్టును.

ఆస్యపాకమునకు.

శ్లో. జాతీపత్రవరారిమేదమధుకక్షీరద్రునింబామయా
దార్వీవ్యోషవరాళజీరకచతుర్జాతాబ్దకోకిలకాః,
జంబూఖాదిరసారపార్థతులసీ గోమూత్రజాతీఫల
క్షౌద్రక్షీరశశాంకరాజతగరా స్సర్వాస్యరోగాపహాః. 79

టీ. జాతీపత్ర=జాపత్రి, వరా=త్రిఫలములు, అరిమేద= తుమ్మ, మధుక=ఇప్పపువ్వు, క్షీరద్రు=మఱ్ఱి, రావి, అత్తి, జువ్వి, కలుజువ్వి వీనిపట్టలు, నింబ=వేము, ఆమయ=చెంగల్వకోష్టు, దార్వీ=మ్రానిపసుపు, వ్యోష = త్రికటుకములు, వరాళ=లవంగము, జీరక=జీలకఱ్ఱ, చతుర్జాత=చతుర్జాతకములు,

వేల్లా=వాయువిడంగములు, అమృతా=తిప్పతీఁగె, జలరుహా=తామర, అగరు=కృష్ణాగరు, దేవదారు=దేవదారు, కర్పూర=కర్పూరము, రోచక=తవక్షీరి, నిశాద్వితయ=పసపు - మాని పసపు, ఉత్పల=కలువ, కల్హార=ఎఱ్ఱకలువ, జాతీఫల=జాజికాయ, తైల=నూనె, పయః=పాలు, ఘృత=నెయ్యి, ఇవి శిరోరోగములను కపాలరోగములను నశింపఁజేయును.

వ్రణములకు.

శ్లో. ధాన్యామ్లోదక కన్యకా తిల ఘృతక్షీరదుమ్రయష్టీవరా
దూర్వా గుగ్గులు వాసవేశ్వరలతాగోపాంగనామాక్షికమ్,
మంజిష్ఠారజనీకరంజవనమాల్యారామ శీతామ్లికా
జాతీపల్లవ తీక్ష్ణతుత్థకటుకా దార్వీమధూచ్ఛిష్టకమ్. 73
తైలం పారదపిష్టమండమలినీ వాతఘ్నతైలం గుడం
కాపోతీమలకుక్కుటాండకశిలాజీర్ణం ఘృతం చోదకమ్,
స్నేహాః పప్పుణఝుర్ఝరీగుడలతా కార్పాసలేపీకరీ
చించాంకోలవిదారిపాటికమిదంలేపాద్వ్రణఘ్నంభవేత్.

టీ. ధాన్యామ్లోదక=కలి, కన్యకా=గూడపాలచెట్టు, తిల=నువ్వులు, ఘృత=నెయ్యి, క్షీరదుమ్ర=మఱ్ఱి-అత్తి-రావి-జువ్వి-కలుజువ్వి, యష్టీ=యష్టిమధుకము, వరా=త్రిఫలములు, దూర్వా=గఱిక, గుగ్గులు=గుగ్గిలము, వాసరేశ్వర = జిల్లేడు, లతా=ఈశ్వరిలతా, గోపాంగనా=సుగంధిపాల, మాక్షికం=తేనె, మంజిష్ఠా=మంజిష్టి, రజనీ=పసుపు, కరంజ=కానుగు, వనమాల్య=తులసి, ఆరామ=బ్రహ్మదండి, శీత=పచ్చకర్పూరము, అమ్లిక=పుల్లబచ్చలి, జాతీపల్లవ=జాజిచిగురు, తీక్ష్ణ=

వేల్లా=వాయువిడంగములు, అమృతా=తిప్పతీఁగె, జలరుహా=తామర, అగరు=కృష్ణాగరు, దేవదారు=దేవదారు, కర్పూర=కర్పూరము, రోచక=శవక్షీరి, నిశాద్వితయ=పసపు - మ్రాను పసపు, ఉత్పల=కలువ, కల్హార=ఎఱ్ఱకలువ, జాతీఫల=జాజికాయ, తైల=నూనె, పయః=పాలు, ఘృత=నెయ్యి, ఇవి శిరోరోగములను కపాలరోగములను నశింపఁజేయును.

ప్రణములకు.

శ్లో. ధాన్యామ్లోదక కన్యకా తిల ఘృతక్షీరద్రుయష్టీవరా
మాంస్యా గుగ్గులు వాసవేశ్వరలతాగోపాంగనామాక్షికమ్,
మంజిష్ఠారజనీకరంజవనమాల్యారామ శీతామ్లికా
జాతీపల్లవ తీక్ష్ణతుత్థకటుకా దార్వీమధూచ్ఛిష్ఠకమ్. 73
సైంధవం పారదపిష్టమండమలినీ వాతఘ్నతైలం గుడం
కాపోతీమలకుక్కుటాండకశిలాజీర్ణం ఘృతం చోదకమ్,
స్నేహాః పప్పుణఝుఝ్ఝరీగుడలతా కార్పాసలేపీకరీ
చించాంకోలవిదారపాటికమిదం లేపాద్వ్రణఘ్నం భవేత్.

టీ. ధాన్యామ్లోదక=కలి, కన్యకా=గూడపాలచెట్టు, తిల=నువ్వులు, ఘృత=నెయ్యి, క్షీరద్రు=మఱ్ఱి-అత్తి-రావి-జువ్వి-కలుజువ్వి, యష్టీ=యష్టిమధుకము, వరా=త్రిఫలములు, మాంస్యా=గంటిక, గుగ్గులు=గుగ్గిలము, వాసవేశ్వర=జిల్లేడు, లతా=ఈశ్వరిలతా, గోపాంగనా=సుగంధిపాల, మాక్షికం=తేనె, మంజిష్ఠా=మంజిష్టి, రజనీ=పసుపు, కరంజ=కానుగు, వనమాల్య=తులసి, ఆరామ=బ్రహ్మదండి, శీత=పచ్చకర్పూరము, అమ్లిక=పుల్లబచ్చలి, జాతీపల్లవ=జాజిచిగురు, తీక్ష్ణ=

అగ్నిదగ్ధవ్రణమునకు.

శ్లో. సిక్థకజపాజ్యయష్టీదూర్వాపత్తూర దుగ్ధకాగౌర్యః,
కేశహిమాపామార్గాస్సహదేవ్య శ్చాగ్నిజంవ్రణంఘ్నంతి.

టీ. సిక్థక=మైనము, జపా=దాసాని, ఆజ్య=నెయ్యి, యష్టి=యష్టిమధుకము, దూర్వా=గఱికె, పత్తూర=పొన్నగంటి, దుగ్ధకా=పాలు, గౌర్యః=వావిలి, కేశ = కురువేరు, హిమ=మలాముగంధము, అపామార్గ=ఉత్తరేణి, సహదేవి=సహదేవి (గరిటెకామ), ఇవి నిప్పువలనకాలినవ్రణములను మాన్పును.

సంధిభంగమునకు.

శ్లో. ఆజ్యార్ద్రాంబరబంధసంశ బహుపాదశ్వత్థపార్థత్వచో
చించాస్థియుతహేమదుగ్ధజపయో దక్షాండధాత్రీశివాః,
తైలం భ్రష్టపటూత్కటీసమరిచాసర్జం చ మృత్ఖర్పరో
బోలా దుగ్ధసుపానమేవజతుతైలం సంధిభంగేహితమ్. 86

టీ. ఆజ్యార్ద్రాంబరబంధ=నేతివత్తినికట్టుట-తడిగుడ్డను కట్టి నీరుపోయుట, వంశ=వెదురు, బహుపాదశ్వత్థపార్థత్వచః=మఱ్ఱి-రావి - మద్ది-వీని చెక్కలు, చించాస్థి = చింతగింజల పప్పు, హేమదుగ్ధజపయః=అత్తిపాలు, దక్షాండ=గ్రద్దగ్రుడ్లు, ధాత్రీ=ఉసిరిక, శివా=కరకకాయ, తైలం=నూనె, భ్రష్టపటు=వేయించినయుప్పు, ఉత్కటీ=జీలగ, మరిచ=మిరియాల పొడి, సర్జ=సర్జరసము, మృత్ఖర్పర = చిల్లపెంకులు, బోలా=బాలింతబోలము - రక్తబోళము, దుగ్ధసుపానం = ఆవుపాలు త్రాగుట, జతుతైలం=లక్కతైలము, ఇవి కీళ్లుదసిలి (సంధిభంగము) నందుకు హితమయినవి.

అగ్నిదగ్ధవ్రణమునకు.

శ్లో. సిక్థకజపాజ్యయష్టీదూర్వాపత్తూర దుగ్ధకాగార్వ్యః,
కేశహిమాపామార్గాస్సహదేవ్యశ్చాగ్నిజంవ్రణంఘ్నంతి.

టీ. సిక్థక=మైనము, జపా=దాసాని, ఆజ్య=నెయ్యి, యష్టి=యష్టిమధుకము, దూర్వా=గఱికె, పత్తూర=పొన్నగంటి, దుగ్ధకా=పాలు, గార్వ్యః=వావిలి, కేశ = కురువేరు, హిమ=మలాముగంధము, అపామార్గ=ఉత్తరేణి, సహదేవి= సహదేవి (గరిటెకామ), ఇవి నిప్పువలనకాలినవ్రణములను మాన్పును.

సంధిభంగమునకు.

శ్లో. ఆజ్యార్ద్రాంబరబంధవంశబహుపాదశ్వత్థపార్థత్వచో
చించాస్థియుతహేమదుగ్ధజపయో దక్షాండధాత్రీశివాః,
తైలం భ్రష్టపటూత్కటీసమరిచాసర్జం చ మృత్ఖర్పరో
బోలా దుగ్ధనుపానమేవజతుతైలం సంధిభంగేహితమ్. 86

టీ. ఆజ్యార్ద్రాంబరబంధ=నేతివత్తినికట్టుట-తడిగుడ్డను కట్టి నీరుపోయుట, వంశ=వెదురు, బహుపాదశ్వత్థపార్థత్వచః= మఱ్ఱి-రావి - మద్ది-వీని చెక్కలు, చించాస్థి = చింతగింజలపప్పు, హేమదుగ్ధజపయః=అత్తిపాలు, దక్షాండ=గ్రద్దగ్రుడ్లు, ధాత్రీ=ఉసిరిక, శివా=కరకకాయ, తైలం=నూనె, భ్రష్టపటు=వేయించినయుప్పు, ఉత్కటీ=జీలగ, మరిచ=మిరియాలపొడి, సర్జ=సర్జరసము, మృత్ఖర్పర = చిల్లపెంకులు, బోలా= బాలింతబోలము - రక్తబోళము, దుగ్ధనుపానం = ఆవుపాలుత్రాగుట, జతుతైలం=లక్కతైలము, ఇవి కీళ్లుదసిలి (సంధిభంగము) నందుకు హితమయినవి.

(పొత్తి), దుంప, ఇవి మేదస్సువృద్ధియగుటచే గలిగినగడ్డలను బోగొట్టును.

అర్బుదము (పొర్లగడ్డ)నకు.

శ్లో. గోమూత్రపంచలవణానలశిగ్రుమూల
పథ్యాకరంజయుగభానుపునర్నవోగ్రాః,
భల్లాతకీస్నుహికటుత్రియగేహధూమాః
శమ్యాకలాంగలినిశా సకలార్బుదఘ్నాః. 99

టీ. గోమూత్ర=ఆవుపంచితము, పంచలవణ = పంచలవణములు, అనల=చిత్రమూలము, శిగ్రుమూల =మునగవేరు, పథ్యా=కరకకాయ, కరంజయుగ=క్రానుగు - తపసి, భాను=జిల్లేడు, పునర్నవా=గలిజేరు, ఉగ్రా=వస, భల్లాతకీ=జీడి, స్నుహీ=జెముడు, కటుత్రయ=త్రికటుకములు, గేహధూమ=కరిదువ్వ, శమ్యాక = రేల, లాంగలీ = నాగేటిగడ్డ (పొత్తిదుంప), నిశా=పసుపు, ఇవి సమస్తమైన అర్బుదము (పొరలగడ్డలను)ల మాన్పును.

శ్లీపదము (ఏనుగుకాలు) నకు.

శ్లో. శాకోటబీజవిజయౌషధమూలచిత్ర
తైలత్రయం విబుధదారుగుడూచ్యపానమ్,
సశ్లీపదస్య మధుసర్షపహింగుధాన్యం
సార్ద్రాకశిగ్రురవిమూలవిలేపనం చ. 90

టీ. శాకోటబీజ=కలుక్రానుగువిత్తులు, విజయా=బంగి, ఔషధమూల=సొంటి, చిత్ర=చిత్రమూలము, తైలత్రయ=వేపచమురు-కానుగనూనె - మంచినూనె, విబుధదారు=దేవ

(పొత్తి), దుంప, ఇవి మేదస్సువృద్ధియగుటచే గలిగినగడ్డలను బోగొట్టును.

అర్బుదము (పొర్లగడ్డ)నకు.

శ్లో. గోమూత్రపంచలవణానలశిగ్రుమూల
పథ్యాకరంజయుగభానుపునర్నవోగ్రాః,
భల్లాతకీస్నుహికటుత్రయగేహధూమాః
శమ్యాకలాంగలినిశా సకలార్బుదఘ్నాః. 99

టీ. గోమూత్ర=ఆవుపంచితము, పంచలవణ = పంచలవణములు, అనల=చిత్రమూలము, శిగ్రుమూల =మునగవేరు, పథ్యా=కరకకాయ, కరంజయుగ=కానుగు - తపసి, భాను=జిల్లేడు, పునర్నవా=గలిజేరు, ఉగ్రా=వస, భల్లాతకీ=జీడి, స్నుహీ=జెముడు, కటుత్రయ=త్రికటుకములు, గేహధూమ=కరిదువ్వ, శమ్యాక = రేల, లాంగలీ = నాగేటిగడ్డ (పొత్తిదుంప), నిశా=పసుపు, ఇవి సమస్తమైన అర్బుదము (పొరలగడ్డలను)ల మాన్పును.

శ్లీపదము (ఏనుగుకాలు) నకు.

శ్లో. శాకోటబీజవిజయౌషధమూత్రచిత్ర
తైలత్రయం విబుధదారుగుడూచ్యపానమ్,
సశ్లీపదస్య మధుసర్షపహింగుధాన్యం
సార్తాకశిగ్రురవిమూలవిలేపనం చ. 90

టీ. శాకోటబీజ=కలుక్రానుగువిత్తులు, విజయా=బంగి, ఔషధమూల=శొంటి, చిత్ర=చిత్రమూలము, తైలత్రయ=వేపచమురు-కానుగనూనె - మంచినూనె, విబుధదారు=దేవ

సౌరాష్ట్రివజ్రరవిదుగ్ధనిశాంతధూమాః
పూగీఫలం రుచకయోజనవల్లికా శ్చ. 92

టీ. తిల=నూవులు, సైంధవ=సైంధవలవణము, రాత్రియుగ్మా=పసపు-మ్రానిపసుపు, అపామార్గ=ఉత్తరేణి, పీచుఫల=దూలగోవిలకాయలు, పూతీ=పునుగుగడ్డ, శిరీష=దిరిసెనము, నింబా=వేము, సౌరాష్ట్రి = పటికి, వజ్రి=నల్లేరు, రవిదుగ్ధ=జిల్లేడుపాలు, నిశాంతధూమః=కరిదువ్వ, పూగీఫలం = పోక, రుచక=సౌవర్చలవణము (సురేకారము), యోజనవల్లికా=మంజిష్ఠి, ఇవి నాడీవ్రణమును బోగొట్టును.

కంఠరోగమునకు.

శ్లో. పాతంగాసనలోధ్రసైంధవకణాగోమూత్రపథ్యాత్రుటీ
దార్వీగ్రంథికదారుతీక్ష్ణచవికా తేజోవతీవత్సకాః,
తాలీసాగ్నినిశాంతధూమకయవక్షారా శ్చ విశ్వౌషధం
హ్రీబేరామయమాక్షికాని విదితంనిఘ్నంతికంఠామయమ్.

టీ. పాతంగ=పతంగిచెక్క, ఆసన=వేగి, లోధ్ర=లొద్దుగ, సైంధవ=సైంధవలవణము, కణా=పిప్పళ్లు, గోమూత్ర=ఆవుపంచితము, పథ్యా=కరక, త్రుటీ=ఏలకులు, దార్వీ=మ్రానిపసుపు, గ్రంథిక=మోడి, దారు=దేవదారు, తీక్ష్ణ=మిరియాలు, చవిక=చవ్యము, తేజోవతీ=మాల్కంగిని, వత్సక = కొడిశ, తాలీస=తాలీసపత్రి, అగ్ని=చిత్రమూలము, నిశాంతధూమ=కరిదువ్వ, యవక్షార=యవక్షారము, విశ్వౌషధం=సొంటి, హ్రీబేర=కురువేరు, ఆమయ = చెంగల్వకోష్టు, మాక్షిక = తేనె, ఇవి కంఠరోగమును బోగొట్టును.

సౌరాష్ట్రివజ్రిరవిదుగ్ధనిశాంతధూమాః
పూగీఫలం రుచకయోజనవల్లికా శ్చ. 92

టీ. తిల=నూవులు, సైంధవ=సైంధవలవణము, రాత్రియుగ్మం=పసపు.మ్రానిపసుపు, అపామార్గ=ఉత్తరేణి, పీచుఫల=దూలగోవిలకాయలు, పూతీ=పునుగుగడ్డ, శిరీష=దిరిసెనము, నింబా=వేము, సౌరాష్ట్రి = పటిక, వజ్రి=నల్లేరు, రవిదుగ్ధ=జిల్లేడుపాలు, నిశాంతధూమః=కరిదువ్వ, పూగీఫలం = పోక, రుచక=సౌవర్చలవణము (సురేకారము), యోజనవల్లికా=మంజిష్టి, ఇవి నాడీవ్రణమును బోగొట్టును.

కంఠరోగమునకు.

శ్లో. పాతంగాసనలోధ్రసైంధవకణాగోమూత్రపథ్యాత్రుటీ
దార్వీగ్రంథికదారుతీక్ష్ణచవికా తేజోవతీవత్సకాః,
తాళీసాగ్నినిశాంతధూమకయవక్షారా శ్చ విశ్వౌషధం
హ్రీబేరామయమాక్షికాని విదితంనిఘ్నంతికంఠామయమ్.

టీ. పాతంగ=పతంగిచెక్క, ఆసన=వేగి, లోధ్ర=లొద్దుగ, సైంధవ=సైంధవలవణము, కణా=పిప్పళ్లు, గోమూత్ర=ఆవుపంచితము, పథ్యా=కరక, త్రుటీ=ఏలకులు, దార్వీ=మ్రానిపసుపు, గ్రంథిక=మోడి, దారు=దేవదారు, తీక్ష్ణ=మిరియాలు, చవిక=చవ్యము, తేజోవతీ=మాల్కంగిని, వత్సక = కొడిశ, తాళీస=తాళీసపత్రి, అగ్ని=చిత్రమూలము, నిశాంతధూమ=కరిదువ్వ, యవక్షార=యవక్షారము, విశ్వౌషధం=సొంటి, హ్రీబేర=కురువేరు, ఆమయ = చెంగల్వకోష్టు, మాక్షిక = తేనె, ఇవి కంఠరోగమును బోగొట్టును.

యష్టిమధుకము, ఖాదిరసార=కాచు, సైంధవ=సైంధవలవణము, తిల=నువ్వులు, క్షౌద్ర=తేనె, ఆజ్య=నెయ్యి, హర్తాళి=హరితాళము, సౌరాష్ట్రీ=పటికి, రవిభూతికా=జిల్లేడుబూడిదె, తిలజం=నూనె ఇవియును, సద్యోపజిత్=అప్పుడుపుట్టినఉపజాతి వ్రణములమాన్పునట్టి యౌషధములును, శోఫజిత్ = వాపును శమింపజేయుఔషధములును, మేఢ్రవ్రణములను బోగొట్టును. ఇతరవ్రణములకు వలెనేయిచ్చుటనుగూడ చికిత్స చేయందగును.

యోనిరోగములకు.

శ్లో. రాస్నాసైంధవపంచకోలమరిచాజాజీద్వయం వృక్షకం
గీర్వాణద్రుమహింగుదీప్యకయవక్షారాశ్చ పాఠా శివా,
ఉగ్రాగోక్షురమాతులుంగకశిఫా సైలం త ఖైరండజం
తైలంక్షీరఘృతానిచప్రశమయంత్యాహ్న యయోన్యా
[మయాన్. 96

టీ. రాస్నా=సన్నరాస్నము, సైంధవ = సైంధవలవణము, పంచకోల = పంచకోలములు, మరిచ = మిరియములు, అజాజీద్వయ=జీలకఱ్ఱ-నల్లజీలకఱ్ఱ, వృక్షకం=చంద్ర, గీర్వాణద్రుమ=దేవదారు, హింగు=ఇంగువ, దీప్యక = ఓమము, యవక్షార = యవక్షారము, పాఠా=విషబొద్ది, శివా=కరకకాయ, ఉగ్రా=వస, గోక్షుర=పల్లేరు, మాతులుంగక=మాదీఫలము, శిఫా=జటామాంసి, ఏరండజం తైలం =ఆముదము, తైలం=నూనె, క్షీర=పాలు, ఘృత=నెయ్యి, ఇవి యోన్యామయము (భగవ్రణము) లను శీఘ్రముగఁ బోగొట్టును.

యష్టిమధుకము, ఖాదిరసార=కాచు, సైంధవ=సైంధవలవణము, తిల=నువ్వులు, క్షౌద్ర=తేనె, ఆజ్య=నెయ్యి, హార్తాలి=హరితాళము, సౌరాష్ట్రి=పటికి, రవిభూతికా=జిల్లేడుబూడిదె, తిలజం=నూనె ఇవియును, సద్యోపజిత్ =అప్పుడుపుట్టినఉపజాతివ్రణములమాన్పునట్టి యౌషధములును, శోఫజిత్ = వాపును శమింపజేయుఔషధములును, మేఢ్రవ్రణములను బోగొట్టును. ఇతరవ్రణములకు వలెనేయిచ్చుటనుగూడ చికిత్స చేయందగును.

యోనిరోగములకు.

శ్లో. రాస్నాసైంధవపంచకోలమరిచాజాజీద్వయం వృశ్చికం
గీర్వాణద్రుమహింగుదీప్యకయవక్షారాశ్చ పాఠా శివా,
ఉగ్రాగోక్షురమాతులుంగకశిఫా స్తైలం త థైరండజం
తైలంక్షీరఘృతానిచప్రశమయంత్యాహ్నాయ యోఽన్యా
[మయాన్. 96

టీ. రాస్నా=సన్నరాస్నము, సైంధవ = సైంధవలవణము, పంచకోల = పంచకోలములు, మరిచ = మిరియములు, అజాజీద్వయ=జీలకఱ్ఱ-నల్లజీలకఱ్ఱ, వృశ్చికం=చంద్ర, గీర్వాణద్రుమ=దేవదారు, హింగు=ఇంగువ, దీప్యక = ఓమము, యవక్షార = యవక్షారము, పాఠా=విషబొద్ది, శివా=కరకకాయ, ఉగ్రా=వస, గోక్షుర=పల్లేరు, మాతులుంగక=మాదీఫలము, శిఫా=జటామాంసి, ఏరండజంతైలం =ఆముదము, తైలం=నూనె, క్షీర=పాలు, ఘృత=నెయ్యి, ఇవి యోన్యామయము (భగవ్రణము) లను శీఘ్రముగఁ బోగొట్టును.

భృంగీటంకణకాకమాచిసురసా గీర్వాణదాలీదళం
పంచాంగం తు శిరీషజం శివయవక్షారామయా స్సర్షపాః
మంజిష్ఠాగజకేసరీ ద్విరజనీ పత్తుంగముస్తావచా
క్షీరక్ష్మారుహవల్కలం గృహభవోధూమోమహానగ్నికమ్,
చించాపల్లవకారవేల్లదళజం రాగాన్వితం కర్ణికం
పానాలేపననస్యధూపనముఖై స్సర్పం నిహన్యా ద్విషమ్.

టీ. వ్యాఘ్రీ=వాకుడు, స్ప్రుక్=తెల్లపులక, గిరికర్ణిక=దింటెన, మధురసా=గోరింట, మూర్వా=చాగ, విశాలా=పెద్దపాపర, ఈశ్వరీ=ఈశ్వరి, నిర్గుండీ = వావిలి, కటుతుంబి=నాగసార (చేదుఆనప),కాకనకులీ=కాకిదొండ, వృశ్చిక= తేలుకొండియాకు, నీలీ=నీలివేరు, శిఫా=జటామాంసి, వాకుచి=బావంచివిత్తులు, పుత్రజీవి=పుత్రజీవివిత్తులు, పకులానాం=పొగడవిత్తులు, మేఘ=తుంగముస్తలు, గుంజా=గురిగింజ, అమృతా=తిప్పతీగె, నక్తాహ్వా=అడవిపసపు, అశ్వమూత్ర=గుఱ్ఱపుమూత్రము, నృమూత్ర=మనుష్యునిమూత్రము, మాక్షిక = తేనె, ఘృత = నెయ్యి, లాలాములంకర్ణజం = జొల్లు-గులిమి, కర్కోటీ=ఆగాకర, ముసలీ = నేలతాడిగడ్డ, నభోగరుడకా=ఆకాశగరుడగడ్డ, శ్వేతనిష్పావకీ = తెల్లచిక్కుడాకు, కంద=కంద, వ్యోష = త్రికటుకములు, వచా=వస, రసోన=వెల్లుల్లి, విజయా = బంగి, మధూక = యిప్పపువ్వు, నారామయా=ఆకుపూలి, భృంగీ=గుంటగలగర, టంకణ=వెలిగారము, కాకమాచీ=కాచకూర, సురసా=తులసి, గీర్వాణదాలీదళం=దేవదారుకూర, శిరీషజంపంచాంగం=దిరిసెనపువేరు-పట్ట-ఆకులు-పూలు-కాయలు, శివ=కరకకాయ, యవక్షార = యవక్షారము,

భృంగీటంకణకాకమాచిసురసా గీర్వాణదాలీదళం
పంచాంగం తు శిరీషజం శివయవక్షారామయా స్సర్షపాః
మంజిష్ఠాగజకేసరీ ద్విరజనీ పత్తుంగముస్తావచా
క్షీరక్ష్మారుహవల్కలం గృహభవోధూమోమహానగ్నికమ్,
చించాపల్లవకారవేల్లదళజం రాగాన్వితం కర్ణికం
పానాలేపననస్యధూపనముఖై స్సర్పం నిహన్యాద్విషమ్.

టీ. వ్యాఘ్రీ=వాకుడు, స్పృక్=తెల్లమలక, గిరికర్ణిక=దింటెన, మధురసా=గోరింట, మూర్వా=చాగ, విశాలా=పెద్దపాపర, ఈశ్వరీ=ఈశ్వరి, నిర్గుండీ = వావిలి, కటుతుంబి=నాగసార (చేదుఆనప), కాకనకులీ=కాకిదొండ, వృశ్చిక= తేలుకొండియాకు, నీలీ=నీలివేరు, శిఫా=జటామాంసి, వాకుచి=బావంచివిత్తులు, పుత్రజీవి=పుత్రజీవివిత్తులు, పకుళానాం=పొగడవిత్తులు, మేఘ=తుంగముస్తలు, గుంజా=గురిగింజ, అమృతా=తిప్పతీగె, నక్తాహ్వా=అడవిపసపు, అశ్వమూత్ర=గుఱ్ఱపుమూత్రము, నృమూత్ర=మనుష్యనిమూత్రము, మాక్షిక = తేనె, ఘృత = నెయ్యి, లాలామలంకర్ణజం = జొల్లు-గులిమి, కర్కోటీ=ఆగాకర, ముసలీ = నేలతాడిగడ్డ, నభోగరుడకా= ఆకాశగరుడగడ్డ, శ్వేతనిష్పావకీ = తెల్లచిక్కుడాకు, కంద= కంద, వ్యోష = త్రికటుకములు, వచా=వస, రసోన=వెల్లుల్లి, విజయా = బంగి, మధూక = యిప్పపువ్వు, నారామయా=ఆకుపూలి, భృంగీ=గుంటగలగర, టంకణ=వెలిగారము, కాకమాచీ=కాచకూర, సురసా=తులసి, గీర్వాణదాలీదళం=దేవదారుకూర, శిరీషజంపంచాంగం=దిరిసెనపు వేరు-పట్ట-ఆకులు-పూలు-కాయలు, శివ=కరకకాయ, యవక్షార = యవక్షారము,

త్వక్=మఱ్ఱి - రావి-అత్తి-జువ్వి - కలుజువ్వి పీనిపట్టలు, ఈ వస్తువులను లేపనాదులచే నుపయోగించిన కీటవిషము శీఘ్రముగ నశించును.

—లూతా (సాలెపురుగు) విషమునకు.—

శ్లో. సర్పి ర్మాక్షిక తైలగోమయరసాపామార్గరాత్రిద్వయం
పథ్యాచాక్షమనశ్శిలా చ తగరక్షీరద్రుమత్వగ్రుజాః,
పాఠాగైరికయష్టిచందనత్రుటీసింధూత్థగోపాంగనాః
పానాలేపనయోగతః ప్రశమయంత్యహ్నాయ లూతావిషమ్.

టీ. సర్పిః=నెయ్యి, మాక్షిక=తేనె, తైల=నూనె, గోమయరస=ఆవుపేడరసము, అపామార్గ=ఉత్తరేణి, రాత్రిద్వయం=పసపు-మ్రానిపసుపు, పథ్యా=కరకకాయలు, అక్ష=తానికాయలు, మనశ్శిలా=మణిశిల, తగర=గ్రంథితగరము, క్షీరద్రుమత్వక్ =మఱ్ఱి- రావి-అత్తి-జువ్వి - కలుజువ్వి పీనిపట్టలు, రుజా = చెంగల్వకోష్ఠు, పాఠా=విషబొద్ది, గైరిక=కావిరాయి, యష్టి=యష్టిమధుకము, చందన = శ్రీగంధము, త్రుటీ=ఏలకులు, సింధూత్థ=సైంధవలవణము, గోపాంగనా = సుగంధిపాల వీనిని త్రాగించుట, పైనబూయుట మొదలగు క్రియలచే నుపయోగించిన లూతావిషము నశించును.

—ఎలుకవిషమునకు.—

శ్లో. అర్కాలర్కకపిత్థసైంధవనిశా
ద్వంద్వామృతాసైర్యకా
జీమూతామరతాలనాగదమనీ
భాండీపయోదారవాః,

క్షీర=మఱ్ఱి - రావి-అత్తి-జువ్వి - కలుజువ్వి వీనిపట్టలు, ఈ వస్తువులను లేపనాదులచే నుపయోగించిన కీటవిషము శీఘ్రముగ నశించును.

లూతా (సాలెపురుగు) విషమునకు.

శ్లో. సర్పి ర్మాక్షికతైలగోమయరసాపామార్గరాత్రిద్వయం
పథ్యాచాక్షమనశ్శిలా చ తగరక్షీరద్రుమత్వగ్రుజాః,
పాఠాగైరికయష్టిచందనత్రుటీసింధూత్థగోపాంగనాః
పానాలేపనయోగతః ప్రశమయంత్యాహ్నాయ లూతావిషమ్.

టీ. సర్పిః=నెయ్యి, మాక్షిక=తేనె, తైల=నూనె, గోమయరస=ఆవు పేడరసము, అపామార్గ=ఉత్తరేణి, రాత్రిద్వయం=పసపు-మ్రానిపసుపు, పథ్యా=కరకకాయలు, అక్ష=తానికాయలు, మనశ్శిలా=మణిశిల, తగర=గ్రంథితగరము, క్షీరద్రుమత్వక్ = మఱ్ఱి- రావి-అత్తి-జువ్వి - కలుజువ్వి వీని పట్టలు, రుజా = చెంగల్వకోష్ఠు, పాఠా=విషబొద్ది, గైరిక=కావిరాయి, యష్టి=యష్టిమధుకము, చందన = శ్రీగంధము, త్రుటీ=ఏలకులు, సింధూత్థ=సైంధవలవణము, గోపాంగనా = సుగంధిపాల వీనిని త్రాగించుట, పైనబూయుట మొదలగు క్రియలచే నుపయోగించిన లూతావిషము నశించును.

ఎలుకవిషమునకు.

శ్లో. అర్కాలర్కకపిత్థసైంధవనిశా
ద్వంద్వామృతాసైర్యకా
జీమూతామరతాలనాగదమనీ
భాండీపయోదారవాః,

శిఖి=చిత్రమూలము, దక్షపక్ష=గ్రద్దచెక్క, ధుత్తూర=ఉమ్మెత్త, ఇవి పిచ్చికుక్క విషమును పోగొట్టును.

నఖదంతవిషములకు.

శ్లో. వటనింబశమీపల్లవఫలినీ ద్వినిశాత్రిపాది గోజిహ్వాః,
గిరిమృచ్ఛ్సోమవల్కం నిఖిలం నిఘ్నంతి నఖదంతవిషమ్.

టీ. వటనింబశమీపల్లవ=మఱ్ఱి - వేప - జమ్మి - వీని చెక్కలు, ఫలినీ=నేరేడు, ద్వినిశా=పసుపు-(మ్రానిపసుపు), త్రిపాది=హంసపాది, గోజిహ్వా=ఎద్దునాలుకయాకు, గిరిమృత్=కొండమట్టి, సోమవల్క=సోమిందచెక్క, ఇవి సమస్తమయిన నఖదంత విషములను పోగొట్టును.

వృష్యము (వీర్యవృద్ధి) నకు.

శ్లో. సూంతః కాంచన గంధకాభ్రకకణా శ్శుంఠీ విదారీ తథా
వర్షాభూమధుకాష్ఠపర్ణముసలీమాషాశ్వగంధాశివాః,
శాకోశేక్షురమర్కటీసురలతాబీజం చ భంజీభవం
నిర్యాస స్సలిలం చ శాల్మలిరసో జాతీఫలం భూసితా. 106
శిగ్రోః పుష్పఫలచ్ఛదా ఘనరవం శ్వేతాద్రికర్ణాహ్వయం
మత్స్యాక్షీచ్ఛదనంతదంఘ్రిపృథుకాలరాకపయస్యావరీ,
ధాత్రీకర్కటశృంగికా చ కటుకం పద్మప్రరోహాంవటో
జీవంతీదశగోక్షురామృతలతామజ్జాప్రియాళు స్తుగా. 107
కేరీదుగ్ధజలం సితైక్షవరసక్షీరాజ్యరంభాఫలం
మృద్వీకానవనీతమాక్షికమధూపుష్పం చ ఖర్జూరకమ్,
గోధూమామయకాలషాష్టికయుతంసర్వాణ్యమూనిధ్రువం
శేతోవృద్ధికరాణ్యశంతి మునయః సంవర్ధనా న్యంజసా. 108

శిఖి=చిత్రమూలము, దక్షపక్ష=గ్రద్దతెక్క, ధుత్తూర=ఉమ్మెత్త, ఇవి పిచ్చికుక్క విషమును బోగొట్టును.

నఖదంతవిషములకు.

శ్లో. వటనింబశమీవల్కలఫలినీ ద్వినిశాత్రిపాది గోజిహ్వాః,
గిరిమృచ్ఛసోమవల్కం నిఖిలం నిఘ్నంతి సనఖదంతవిషమ్.

టీ. వటనింబశమీవల్కల=మఱ్ఱి - వేప - జమ్మి - వీని చెక్కలు, ఫలినీ=నేరేడు, ద్వినిశా=పసుపు-మ్రానిపసుపు, త్రిపాది=హంసపాది, గోజిహ్వా=ఎద్దునాలుకయాకు, గిరిమృత్=కొండమట్టి, సోమవల్క=సోమిందచెక్క, ఇవి సమస్తమయిన నఖదంత విషములను బోగొట్టును.

వృష్యము (వీర్యవృద్ధి) నకు.

శ్లో. సూతః కాంచన గంధకాభ్రకకణా శృంఠీ విదారీ తథా
వర్షాభూమధుకాష్ఠపర్ణముసలీమాషాశ్వగంధా శివాః,
శాకోశేక్షురమర్కటీసురలతాబీజం చ భంజీభవం
నిర్యాస స్సలిలం చ శాల్మలిరసో జాతీఫలం భూసితా.106
శిగ్రోః పుష్పఫలచ్ఛదా ఘనరవం శ్వేతాద్రికర్ణాహ్వయం
మత్స్యాక్షీచ్ఛదనంతదంఘ్రిపృథుకాలర్కపయస్యావరీ,
ధాత్రీకర్కటశృంగికా చ కటుకం పద్మప్రరోహం వటో
జీవంతీదళగోక్షురామృతలతా మజ్జాప్రియాళు స్తుగా. 107
కేరీదుగ్ధజలం సితైక్షవరసక్షీ రాజ్యరంభాఫలం
మృద్వీకానవనీతమాక్షికమధూపుష్పం చ ఖర్జూరకమ్,
గోధూమామాషయకాలషాష్టికయుతంసర్వాణ్యమూనిధ్రువం
రేతోవృద్ధికరా ణ్యుశంతి మునయః సంవర్ధనా న్యంజసా.108

లకు పండెడి ధాన్యము), ఇవి వీర్యవృద్ధిని గలిగించి శరీ బలము నిచ్చును.

రసాయనములు.

శ్లో. హేమవ్యోమరసేంద్రగంధక విషాయసాంత భ
పథ్యాక్షామలకాని గుగ్గులు శిలాజత్వగ్ని గోరంట
బ్రహ్మక్షోరుహాభృంగశంఖకుసుమం మండూకపర్ణి
బ్రాహ్మీనాగబలావిదారిముసలీవిశ్వౌషధం ముండి
బాణాకృష్ణపునర్నవామిశికణా వేల్లా మృతాలాం
నీలీవాయసజంఘికా కురవకజ్యోతిష్మతీ కింశుకాః,
వంధ్యావాకుచికాకమాచిఖదిరాః కోలాస్థి చ క్షీ
పూలాసాకులివృద్ధదారుకకుభ శ్చారగ్వధో పానవ
జీవంతీవనమల్లి కాసననిశానింబాశ్వగంధా వరీ,
నిర్గుండీలశునంమహేంద్రలతికాదూర్వాస్థి రాత్రిశ్చ
ఇత్యేతాని రసాయనాని సుసితా క్షౌద్రాజ్యదుగ్ధా
ప్రత్యేకం చ జరావలీపలితహృచ్ఛాయాం చ కురా

టీ. హేమ=బంగారు, వ్యోమ=అభ్రకము, రసేం రసము, గంధక = గంధకము, విష=నాభి, అయః సూదంటురాయి, భల్లాతకీ=జీడి, పథ్యా=కరక్కాయ తానికాయ, ఆమలక = ఉసిరికకాయ, గుగ్గులు= శిలాజతు=గోమూత్రశిలాజతు, అగ్ని=చిత్రమూలము టక=పల్లేరు, బ్రహ్మక్షోరుహా=మోదుగ, భృంగ= గర, శంఖకుసుమ=శంఖపుష్పి, మండూకపర్ణి=సరస్వ నిశా=పసుపు, బ్రాహ్మీ=రత్నపురుష, నాగబలా=నా పులగము, విదారి = నేలగుమ్ముడు, ముసలీ = నేల

లకు పండెడిధాన్యము), ఇవి వీర్యవృద్ధిని గలిగించి శరీరమున
బలము నిచ్చును.

రసాయనములు.

శ్లో. హేమవ్యోమరసేంద్రగంధక విషాయసాకాంత భల్లాతకీ
పథ్యాహ్వామలకాని గుగ్గులు శిలాజత్వగ్ని గోరంటకాః,
బ్రహ్మాహ్వోమ్రుహాభృంగశంఖకుసుమం మండూకపర్ణీ నిశా
బ్రాహ్మీనాగబలావిదారిముసలీవిశ్వౌషధం ముండికీ. ।
బాణాకృష్ణపునర్నవామిశికణా వేల్లా మృతాలాంగలీ
నీలీవాయసజంఘికా సురవకజ్యోతిష్మతీ కింశుకాః,
వంధ్యావాకుచికాకమాచిఖదిరాః కోలాస్థి చ క్షీరిణీ
పూలాసాకులివృద్ధదారుకకుభ శ్చారగ్వధో పానహమ్.
జీవంతీవనమల్లికాసననిశానింబాశ్వగంధా వరీ,
నిర్గుండీలశునంమహేంద్రలతికాదూర్వాస్థిరా శ్రేయసీ,
ఇత్యేతాని రసాయనాని సుసితాక్షౌద్రాజ్యదుగ్ధా న్యపి,
ప్రత్యేకం చ జరావలీపలితహృచ్ఛాయాం చ కుర్యాచ్చిర

టీ. హేమ=బంగారు, వ్యోమ=అభ్రకము, రసేంద్ర=ప
రసము, గంధక = గంధకము, విష=నాభి, అయస్కాంత
సూదంటురాయి, భల్లాతకీ=జీడి, పథ్యా=కరక్కాయ, అక్ష
తానికాయ, ఆమలక = ఉసిరికకాయ, గుగ్గులు=గుగ్గిల
శిలాజతు=గోమూత్రశిలాజతు, అగ్ని=చిత్రమూలము, గో
టక=పల్లేరు, బ్రహ్మవృక్షోరుహా=మోదుగ, భృంగ=గుంట
గర, శంఖకుసుమ=శంఖపుష్పి, మండూకపర్ణీ=సరస్వతియా
నిశా=పసుపు, బ్రాహ్మీ=రత్నపురుష, నాగబలా=నాగము
వులగము, విదారి = నేలగుమ్ముడు, ముసలీ = నేలతాడి

ధారగా నీరు పోయుట, మొదలగు విధ్యుక్త ప్రకారంబులచే నౌషధరూపములుగ సిద్ధము చేసికొని ఆయారోగంబుల కుప శమంబుగ నుపయోగింపవలయును.

వాతాదిదోషముల శమింపఁ జేయురసములు.

శ్లో. మధురామ్లకటుస్నేహాస్నిగ్ధోష్ణం వాతభేషజమ్. 113
కషాయతిక్తంమధురఘృతశీతైశ్చ పైత్తికే,
తిక్తోషణకషాయాశ్చ క్షౌద్రం తీక్ష్ణోష్ణకృత్కఫే. 114
వాతపిత్తం కషాయామ్లా వాతశ్లేష్మాణమూషణః,
పటుశ్చ పిత్తశ్లేష్మాణం హరే త్తిక్తకషాయకౌ. 115
తత్కాలే చోపయుంజీత మిశ్రభావై స్సముస్తకే,
ఇమం సమస్తరోగాణాం ప్రశస్తౌషధసంగ్రహమ్. 116
అకార్షీ ద్బాలబోధార్థ మవధానసరస్వతీ,

టీ. మధురము,అమ్లము, కారము, స్నిగ్ధము, స్నేహము, ఉష్ణము, ఇవి వాతమును హరించును. ఒగరు, చేదు, మధురము, నెయ్యి, శీతము, వీనిచే పిత్తముశమించును. చేదు, కారము, ఒగరు, తేనె, తీక్ష్ణము, ఉష్ణము, ఇవి కఫమును పోగొట్టును.మఱియు ద్వంద్వజము లగువ్యాధులలో వాతపిత్తమును, ఒగరు పులుసులును,వాతశ్లేష్మమును కటుపటువులును, పిత్తశ్లేష్మమును చేదుఒగరులును శమింపఁజేయును. సన్నిపాతమునందు ఆయాకాలానుసారముగ అన్నిరసములును ఉపయోగించునది. ఇయ్యది సమస్తరోగములకు సంగ్రహముగు ప్రశస్తౌషధము. ఇయ్యది బాలురకు సుఖముగ వైద్యజ్ఞానముగలుఁగుటకై యవధానసరస్వతి యనుపండితునిచే రచియింపఁబడెను.

అవధానసరస్వతి విరచితమగు శతశ్లోకి సంపూర్ణము.

ధారగా నీరు పోయుట, మొదలగు విధ్యుక్తప్రకారంబులచే నౌషధరూపములుగ సిద్ధము చేసికొని ఆయారోగంబుల కుపశమంబుగ నుపయోగింపవలయును.

వాతాదిదోషముల శమింపఁ జేయురసములు.

శ్లో॥ మధురామ్లకటుస్నేహస్నిగ్ధోష్ణం వాతభేషజమ్. 113
కషాయతిక్తంమధురఘృతశీతైశ్చ పైత్తికే,
తిక్తోషణకషాయాశ్చ క్షౌద్రం తీక్ష్ణోష్ణకృత్కఫే. 114
వాతపిత్తం కషాయామ్లా వాతశ్లేష్మాణమూషణాః,
పటుశ్చ పిత్తశ్లేష్మాణం హరే త్తిక్తకషాయకౌ. 115
తత్కాలే చోపయుంజీత మిశ్రభావై స్సమస్తకే,
ఇమం సమస్తరోగాణాం ప్రశస్తౌషధసంగ్రహమ్. 116
అకార్షీ ద్బాలబోధార్థ మవధానసరస్వతీ,

టీ. మధురము,అమ్లము, కారము, స్నిగ్ధము, స్నేహము, ఉష్ణము, ఇవి వాతమును హరించును. ఒగరు, చేదు, మధురము, నెయ్యి, శీతము, వీనిచే పిత్తముశమించును. చేదు, కారము, ఒగరు, తేనె, తీక్ష్ణము, ఉష్ణము, ఇవి కఫమును పోగొట్టును.మఱియు ద్వంద్వజము లగువ్యాధులలో వాతపిత్తమును, ఒగరు పులుసులును,వాతశ్లేష్మమును కటుపటువులును, పిత్తశ్లేష్మమును చేదుఒగరులును శమింపఁజేయును. సన్నిపాతమునందు ఆయాకాలానుసారముగ అన్నిరసములను ఉపయోగించునది. ఇయ్యది సమస్తరోగములకు సంగ్రహముగు ప్రశస్తౌషధము. ఇయ్యది బాలురకు సుఖముగ వైద్యజ్ఞానముగలుఁగుటకై యవధానసరస్వతి యనుపండితునిచే రచియింపఁబడెను.

అవధానసరస్వతి విరచితముగు శతశ్లోకి సంపూర్ణము.

దుందిలము (పెద్దమాను), కాశ్మర్యః = పెగ్గుమ్ముడు, పాటలా= కలిగొట్టు, ఇవి మహాపంచమూలము లనఁబడును. శాలిపర్ణీ= ముయ్యాకుపొన్న, పృశ్నిపర్ణీ=కోలపొన్న, బృహతీద్వయి= ములక-వాకుడు, గోక్షురైః=పల్లేరు,ఇవి లఘుపంచమూలము లనఁబడును. ఇవి అన్నియు చేరి దశమూలము లనఁబడును.

తృణపంచమూలములు.

శ్లో. తృణాఖ్యం పిత్తజి ద్దర్భశరకాశేక్షుశాలయః. 5
పంచైతే కీర్తితం పంచమూలం తు తృణసంజ్ఞకమ్.

టీ. దర్భ=దర్భ, శర=కాకివెదురు, కాశ = రెల్లుదర్భ, ఇక్షు=చెఱకు, శాలయః=వరివేరు, ఇవన్నియుఁ జేరి తృణపంచమూలము లనఁబడును.

పంచకోలములు.

శ్లో. పిప్పలీ పిప్పలీమూలం చవ్యచిత్రకనాగరమ్. 6

టీ. పిప్పలీ=పిప్పళ్లు, పిప్పలీమూలం=మోడి, చవ్య= చవ్యము, చిత్రక=చిత్రమూలము, నాగర=సొంటి.

పంచలవణములు.

శ్లో. సైంధవం రోమకం చైవ సాముద్రలవణం తథా,
బిడం సౌవర్చలాఖ్యం చ యుక్తం లవణపంచకమ్. 7

టీ. సైంధవం=సైంధవలవణము, రోమకం=ఉద్భిదలవణము, సాముద్రలవణం = సముద్రలవణము, బిడం=బిడాలవణము, సౌవర్చలాఖ్యం=సౌవర్చలవణము (సురేకారము), ఇవి ఐదును చేరి పంచలవణము లనఁబడును.

క్షీరవృక్షములు.

శ్లో. ఉదుంబరో వటో ఽశ్వత్థో వేతసః ప్లక్ష ఏవ చ,
పంచైతే క్షీరిణో వృక్షాః సంజ్ఞయా సముదాహృతాః. 8

దుండిలము (పెద్దమాను), కాశ్మర్యః = పెగ్గుమ్మడు, పాటలా=
కలిగొట్టు, ఇవి మహాపంచమూలము లనఁబడును. శాలిపర్ణీ=
ముయ్యాకుపొన్న, పృశ్నిపర్ణీ=కోలపొన్న, బృహతీద్వయి=
ములక-వాకుడు, గోక్షురైః=పల్లేరు,ఇవి లఘుపంచమూలము
లనఁబడును. ఇవి అన్నియు చేరి దశమూలము లనఁబడును.

—— తృణపంచమూలములు. ——

శ్లో. తృణాఖ్యం పిత్తజి ద్దర్భశరకాశేక్షుశాలయః. 5
నస్తైరేతైః కృతం పంచమూలం తు తృణసంజ్ఞికమ్.
టీ. దర్భ=దర్భ, శర=కాకివెదురు, కాశ = రెల్లుదర్భ,
ఇక్షు=చెఱకు, శాలయః=వరివేరు, ఇవన్నియుఁ జేరి తృణ
పంచమూలము లనఁబడును.

—— పంచకోలములు. ——

శ్లో. పిప్పలీ పిప్పలీమూలం చవ్యచిత్రకనాగరమ్. 6
టీ. పిప్పలీ=పిప్పళ్లు, పిప్పలీమూలం=మోడి, చవ్య=
చవ్యము, చిత్రక=చిత్రమూలము, నాగర=సొంటి.

—— పంచలవణములు. ——

శ్లో. సైంధవం రోమకం చైవ సాముద్రలవణం తథా,
బిడం సౌవర్చలాఖ్యం చ యుక్తం లవణపంచకమ్. 7
టీ. సైంధవం=సైంధవలవణము, రోమకం=ఉద్భిదలవ
ణము, సాముద్రలవణం = సముద్రలవణము, బిడం=బిడాలవ
ణము, సౌవర్చలాఖ్యం=సౌవర్చలవణము (సురేకారము), ఇవి
ఐదును చేరి పంచలవణము లనఁబడును.

—— క్షీరవృక్షములు. ——

శ్లో. ఉదుంబరో వటో౽శ్వత్థో వేతసః ప్లక్ష ఏవ చ,
పంచైతే క్షీరిణో వృక్షాః సంజ్ఞయా సముదాహృతాః. 8

టీ. సర్జక్షారం=సర్జక్షారము, యవక్షారం = యవక్షారము, టంకణక్షారం=వెలిగారము, ఇవి మూఁడును జేరి త్రిక్షారములనియు క్షారత్రయమనియుఁ జెప్పంబడును.

త్రిజాతక, చతుర్జాతకములు.

శ్లో. త్వగేలాపత్రకై స్తుల్యై స్త్రిగంధి చ త్రిజాతకమ్,
నాగకేసరసంయుక్తం చతుర్జాతక ముచ్యతే. 13

టీ. త్వగేలాపత్రకైస్తుల్యైః=లవంగపుపట్ట-ఏలఁకులు-లవంగిపత్రి- ఈమూఁడును సమభాగములుగఁ జేర్చిన త్రిజాతకము లనఁబడును. త్రిజాతకములలో నాగకేసరములను జేర్చినచో చతుర్జాతకములు (చాతుర్భద్రములు) అనఁబడును.

త్రికటుకములు.

శ్లో. పిప్పలీ మరిచం శుంఠీ త్రియ మేత ద్విమిశ్రితమ్,
త్రికటుత్ర్యూషణం వ్యోషం కటుత్రయ మి హోచ్యతే.

టీ. పిప్పలీ=పిప్పళ్లు, మరిచం = మిరియాలు, శుంఠీ= సొంటి, ఈమూఁడును జేరిన త్రికటుకములు, త్ర్యూషణము, వ్యోషము, కటుత్రయము అని చెప్పఁబడును.

త్రిఫలములు.

శ్లో. హరీతకీ చామలకం విభీతక మితి త్రయమ్,
త్రిఫలా చ వరా శ్రేష్ఠతమం జ్ఞేయం ఫలత్రికమ్. 14

టీ. హరీతకీ=కరకకాయ, ఆమలక=ఉసిరిక, విభీతక= తానికాయ, ఈమూఁడును జేరిన, త్రిఫలములు, వరా, శ్రేష్ఠా, ఫలత్రికము అనఁబడును.

పరిభాషా సమాప్తము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్.—1916.

టీ. సర్జక్షారం=సర్జక్షారము, యవక్షారం = యవక్షారము, టంకణక్షారం=వెలిగారము, ఇవి మూఁడును జేరి త్రిక్షారములనియు క్షారత్రయమనియుఁ జెప్పంబడును.

త్రిజాతక, చతుర్జాతకములు.

శ్లో. త్వగేలాపత్రకై స్తుల్యై స్త్రిగంధి చ త్రిజాతకమ్,
నాగకేసరసంయుక్తం చతుర్జాతక ముచ్యతే. 13

టీ. త్వగేలాపత్రకై స్తుల్యైః=లవంగపుపట్ట-ఏలఁకులు-లవంగిపత్రి- ఈమూఁడును సమభాగములుగఁ జేర్చిన త్రిజాతకము లనఁబడును. త్రిజాతకములలో నాగకేసరములను జేర్చినచో చతుర్జాతకములు (చాతుర్భద్రములు) అనఁబడును.

త్రికటుకములు.

శ్లో. పిప్పలీ మరిచం శుంఠీ త్రియ మేత ద్విమిశ్రితమ్,
త్రికటుత్ర్యూషణం వ్యోషం కటుత్రయ మి హోచ్యతే.

టీ. పిప్పలీ=పిప్పళ్లు, మరిచం = మిరియాలు, శుంఠీ=సొంటి, ఈమూఁడును జేరిన త్రికటుకములు, త్ర్యూషణము, వ్యోషము, కటుత్రయము అని చెప్పఁబడును.

త్రిఫలములు.

శ్లో. హరీతకీ చామలకం విభీతక్త మితి త్రయమ్,
త్రిఫలా చ వరా శ్రేష్ఠతమం జ్ఞేయం ఫలత్రికమ్. 14

టీ. హరీతకీ=కరకకాయ, ఆమలక=ఉసిరిక, విభీతక=తానికాయ, ఈమూఁడునుజేరిన, త్రిఫలములు, వరా, శ్రేష్ఠా, ఫలత్రికము అనఁబడును.

పరిభాషా సమాప్తము.

చెన్నపురి : వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్.—1916.